

Bakóczy László

Az interjú készíttette, szerkesztette: dr. Timár Lajos

Debrecen, 2010. október

Család

Anyai részről is, az apám részéről is a nagyszülők csizmadiák voltak. Édesapámék tízen voltak testvérek: két fiú volt, a többi lány. Apám – követve a családi tradíciót – szintén csizmadia lett. A Homok utca 58. szám alatt laktunk, és ott volt a műhely is. Míg fiatalabb volt, elég jól ment a szakma. Kellett a csizma. Ahogy öregedett, sajnos beteg lett. A kor betegsége, a tüdőbaj lepte meg a családot olyan mélységig, hogy apám '33-ban halt meg, volt egy bátyám, aki '30-ban halt meg 22 éves korában. Anyám ezt sosem felejtette el, minden nap emlegette. Ez egy nagy tragédia volt. A legnehezebb gazdasági viszonyok között éltünk akkor. '30-'33-as esztendő... Bátyám, aki leérettségizett nagyon nehezen tudott elhelyezkedni. A Debreceni–Nyírbátori Vasútnál, a villamos társaságnál helyezkedett el – nem tudom, milyen minőségben, de nem sokáig tudott dolgozni szegény, mert szintén tébécés lett, és meghalt 30-ban. És csodálatos módon – ma is csodálkozom rajta – én meg a nőtestvérem, meg anyám is ott éltünk együtt, és nekünk ez a fajta problémánk nem volt egész életünkön keresztül. Igaz, anyám nagy óvatosságból minden évben vitt bennünket ellenőrzésre, különös tekintettel a tüdőre. Attól még előfordulhatott volna, minthogy ez elég elterjedt betegség volt a 30-as években, de hála istennek, mink ezt a súlyos betegséget megúsztuk. Ma se tudom, hogy ilyen körülmények között hogyan, de mégis túléltek.

A Homok utcán meg a Nyíl utcán elég sok csizmadia volt. Én mint gyerek onnan ismertem a csizmadiákat, hogy annak idején az iparosok között olyan módszer alakult ki, hogy ha valami hír volt – valamelyik csizmadia meghalt, vagy közgyűlés volt a szakosztályban, csizmadiaszínben volt valami változás –, akkor a főcsizmadia elindított egy úgynevezett táblát. Arra volt felcsirizelve vagy tűzve a hír, hogy ki halt meg, mikor lesz a temetése... – valaki elindította, és egyik csizmadia adta a másoknak. Ezt a feladatot a mi esetünkben én láttam el. Mikor hozzánk jött a tábla, apám elolvasta, akkor ideadta nekem: „Na, Laci fiam, vigyed Ladányi bátyádhoz!” Az jóformán szemben lakott velünk; nem volt rokonság, de valahogy jó barátság címén

Ladányi bácsiék voltak az én keresztszüleim, a keresztapám. Aztán Ladányi bácsinak a fia vagy a lyánya vitte megint tovább a következő csizmadiához. Így ment ez sorban.

Az eladásban a csizmadiaszín nekünk egy fontos színtér volt, mert ott árulták a csizmadiák a csizmát, ott volt az összes kínálat. De nyáron a csizma nemigen kellett; a termelés akkor is folyt, és amit termeltek, azt vitték a zálogházba. Itt a Csapó utca elején volt a zálogház. Amit a zálogházban kaptak egy kis pénzt, abból vették az anyagot, abból csinálták a csizmát – így forgott folyamatosan. És akkor ősszel, amikor elkezdődött az esős időszak, akkor vették a parasztok a csizmát, a nyáron termelt csizmák akkor kerültek eladásra.

Jó kedélyű, vidám ember volt az apám is, a testvérek is meg a rokonok. Annak idején a társadalmi élet meg a rokonság körében a kapcsolat élénkebb volt, meg intenzívebb volt, mint most. Mert akkor egy névnap vagy egy születésnap, vagy egy disznótor családi esemény volt, amikor a rokonok, az ismerősök, a szomszédok összejöttek, és annak rendje-módja szerint elbeszélgettek, de ilyen rossz értelemben vett italozásról vagy ilyesmiről nem tudok. Nem is volt. Jó hangulat volt, de a megfelelő keretek között.

Marozsán Gyuri bácsiéknál, aki Bakóczy Erzsike nénémnek, apám egyik testvérének a férje volt gyakori vendég voltam. Szerettem oda járni, mert volt egy Gyuri nevű fiuk, nálam egy kicsit idősebb volt. Az tanító lett. Aztán volt két nővére: az egyik Marozsán Kati volt, a másik Marozsán Böske. Azok már nagy lányok voltak, és arról voltak híresek, hogy szerettek bálozni. Szép lányok voltak.

Olyan kifejezetten szórakozás jellegű dologról nemigen volt szó. Ami a szórakozást illeti, volt disznóöléskor meg ekkor, akkor... és a családi ünnepek. Minden évben volt csizmadiabál, mint ahogy volt annak idején hentesbál is, meg kispasztorbál is meg tudja az isten, hogy milyen... Katalin-bál, meg ilyen bálok voltak. Ezek egy évben egyszer voltak a Koronában, ami a színházátjáróban volt. Maga a színházátjáró egy sikátor, és ott volt a Korona szálló és étterem. Az egy emeletes épület volt; én magam sosem voltam ott, hiszen akkor még gyerek voltam. A bal oldalán volt a csizmadiaszín. Háború után viszont mindjárt lebontották a szállót a Csapó utca rendezése miatt.

Édesanyám is jó kedélyű asszony volt. Nagyon vallásos asszony volt, a Bibliát úgy ismerte, hogy szinte egyik-másik tiszteletes úr tanulhatott volna tőle. Nagyon vallásos asszony volt, és úgy nevelt bennünket is... Apám is elment az ünnepeken a templomba, de nem volt olyan mélyen vallásos, mint anyám. Anyám egy mondására emlékszem, amikor édesapám már beteg volt, és egyre rosszabb állapotba került, és aztán voltak azok a nehéz gazdasági viszonyok, a '31-'32-es években. Egyre nehezebb lett a helyzet. Szólása volt az „Azt bünteti, kit szeret, másként ő nem is tehet” ének.

Annak idején egy háziasszonynak nem olyan körülmények között kellett élnie meg dolgoznia, mint manapság. Egyrészt a takarítás, másrészt a teknőben mosás – még szappant is főztünk disznóölés után. És azonkívül egy időszakban, a vége fele már, amikor apámnak egyre nehezebb lett a helyzete, még a csizmakészítés műveleteibe is besegített. A csizmának volt itt fent egy szíjból fonott szegélye, azt például édesanyám fonta, édesanyám varrta föl a csizmára. Emlékszem rá, és arra is, hogy a bőrbeszerzés – a Csapó utcán volt egy bőrkereskedés, a Schwartzkopft-féle bőrkereskedés –, édesanyám dolga volt, ő járt vásárolni.

Aztán élesen bennem van, hogy 1932-ben lett anyám beteg. Ez a reuma vagy ízületi csúz annyira megtámadta, hogy nem tudott dolgozni. De nemhogy nem tudott dolgozni, hanem rendkívül éles fájdalmai is voltak, úgyhogy bizony attól kezdve még nehezebb lett a dolog, mert gyakran volt kórházban, folyamatos lett az orvosi kezelés, a gyógyszer. Emlékszem erre az időpontra. Egy mosás közben mondta: „Hát nem bírom csinálni! Nem bírom befejezni!” – annyira intenzíven jelentkeztek ezek az ízületi tünetek. Attól kezdve aztán szinte egész élete folyamán végigkísérte ez a csúz, hol könnyebben, hol nehezebben, de mindig vele volt, gondot, problémát okozott egész életében. Nagyon nehezebbre esett, de ha a körülmények úgy adódtak, hogy valamit kellett dolgozni, varrogatott – boltokba különböző fehérnemű dolgokat, ágyneműket –, hajtotta a gépet avval rossz kis kezével, muszáj volt.

Az is egy nagy traumát okozott anyám életében, amikor meghalt az én Jancsi bátyám 22 éves korában. Az egy nagy tragédia volt, azt sem tudta kiheverni egész élete során sem.

Lakás és gyerekkor

Apámnak voltak segédjei is még a 30-as évek előtt; annak idején jól ment a szakma. Még egy kis házat is tudtak venni, mert a Homok utcai ház túlsó, Apafi utcai részén lévő házat megvették. Kétszobás lakásunk volt. Ez egy öreg ház volt, a Homok utca 58. szám, nekünk volt az utcai lakás, az egy kétszobás lakás volt, és még utána következett egy szoba-konyhás lakás, ami ki volt adva bérlőnek, akit úgy hívtak, hogy Tömő bácsi, és aki lakatos volt. Emlékszem, még nagyon kicsi gyerekkoromban kalapálta ott a pléheket.

A Homok utcai házunkhoz kisgyermekkorom szép emlékei fűződnek. Innen jártam óvodába. Jókat játszottunk ezen az udvaron. Szépek voltak a karácsonyok – mert akkor születtem, éppen karácsony estéjén –, a bátyám, nővérem mindig csodálatosan szép karácsonyestét rendezett. Volt egy külső szoba, az egy nagy szoba volt, középen volt egy nagy konyha, ami nemcsak konyha volt, hanem ott volt apámnak a műhelye is, és volt egy kisebb szoba, amelyiket nem is tudom, mire használtak – amikor apám súlyos beteg volt, ott aludt. Fürdőszobánk persze nem volt, sehol nem volt. Volt egy horganyzott lemezből készült kád, az volt a fürdőszoba. A víz pedig a következő módon került: akkortájt létesült a debreceni hőforrás, ott a Sámsoni út és az Acsádi út háromszögletében tört fel a víz, egy gyógyhatású víz. Abból a vízből lehetett rendelni, egy lajtos kocsival hordták a vizet a város egész területén. Volt valahol valamilyen központ, ahol meg lehetett rendelni, hogy például én szombaton délutánra kérek egy dézsa vagy két dézsa vizet, és akkor azt olyan melegén, ahogy a forrásból jött, a lajtból hozták oda a házhoz, és azt öntöttük a fürdőkádba. Ez volt a fürdés. Persze annak idején egy ilyen vízben – különösen a gyerekek – egyik a másik után fürödtek meg.

Olyan bútorok voltak, mint annak idején egy kis polgári családnak a bútorzata volt: a két sifon [*ruhásszekrény – a szerk.*] meg a két ágy, meg a mit tudom én... szóval ilyen kis egyszerű, de barátságos lakás volt. Szóval így éltünk. Annak idején, hogy elég nehéz helyzetben voltunk, mégis volt nálunk vidámság, meg sok játszás volt, voltak iskolatársak, akikkel irtózatosan nagy játszásokat csináltunk mink az udvaron meg az utcán, meg a temetőben. Mert a Homok utca és az Apafi utca... ott volt

mindjárt a temető, ha tetszik emlékezni rá. Borzasztó jókat játszottunk ott a biggel¹... meg a csiga meg a guriga, meg az isten tudja, hogy micsoda.

Amikor óvodába jártam, és hazamentem, édesapám mindig megkérdezte: „Na, mit tanultál? Akkor elmondod nekem, hogy mit tanultál, melyik verset.” Elmondtam, és akkor benyúlt a pankrifiókba – a pankri a cipészeknek a műszertárolója volt – és elővett egy szaloncukrot. Ez volt a honorárium, hogy elmondtam a verset.

Még egy ilyen gyerekélményem. Az Eötvös utcán volt az óvoda. Jöttem hazafele az óvodából, azaz hogy jöttem volna... A Damjanich utcán volt egy borbély, úgy hívták, hogy Kápori, az annak idején még fogat is húzott. Annak a kirakatában egyszer volt egy mókus, be volt téve egy száraz faág, és azon ugrált. Én az előtt a kirakat előtt megálltam, és nem tudom, hogy meddig nézegettem, csak a lényeg az, hogy már nem győztek hazavárni, jöttek értem. Én el se tudtam képzelni, hogy úgy eltelt az idő.

Nagyon kedves emlékeim fűződnek nekem az óvodához. Az óvodában is volt záróvizsga, a záróvizsgán szerepeltem sarkantyús csizmában. Nagy szám volt az. Édesapám kísért el – még arra is emlékszem – a záróvizsgára. Nagy műsort mutattunk ott be.

Volt egy eset, amikor az egyik nagybátyám, Papp Imre bácsi – aki hozzánk képest jó módú mozdonyvezető volt – eljött hozzánk látogatni. Azért annak idején a rokonok, családok között a látogatás elég gyakori volt. Nemhogy látta, tudta, hogy most mi egy kicsit nehezebb anyagi helyzetben vagyunk. Nem akart adni úgy direkt segítséget apáméknak, hanem ideadott nekem a kezembe öt pengőt; elég nagy pénz volt az akkor. Megkaptam az öt pengőt, fogtam magam, futottam a boltba. A bolt nem messze volt hozzánk, a Damjanich utca sarkán, odajártunk rendszeresen vásárolni Cseresnyés bácsihoz. Bementem Cseresnyés bácsihoz, és mondom: „Ezért nekem mindért tessék adni csizmacukrot.” A csizmacukor körülbelül olyan kisszemcsésű cukor volt, mint manapság itt van ez a tic-tac. Körülbelül olyan nagyságú kis cukorka

¹ Bigézés: ütőfával röptető csoportos pontszerző versenyjáték. A *bigé* egy 10–12 cm hosszú, 2–3 cm átmérőjű keményfa pecék, amelyet mindkét végén meghegyeznek. Ütője egy 60–70 cm hosszú lécs vagy husáng. A játékosok igyekeznek a földön fekvő bigét – hegyére ütve – felütni, majd a levegőben elütni. Lépésben számolják, hogy ki tudja messzebbre röpíteni. A bigéző igyekszik egymás után minél többször játékban maradni, ezért a felütött bigét oldalütéssel el kell találnia, különben „lesül”, át kell adnia az ütést társának. A játéknak több változata van (bigézés lyukra, körre). A nyerő pontok besorozhatók, ha az ütő játékos a levegőben ütőgetéssel többször megtáncoltatja, majd ezután üti el a bigét. Van olyan változat is, hogy megegyezés szerint minden ütő háromszor üthet. Ezt latin szavakkal is kifejezik: „szemel, hisz, ter”.

volt – abból nem öt pengőért, hanem négy fillérért szoktak venni. Jött is utánam a nőtestvérem, Mari: „Jaj, istenem, ilyen számárságot hogy csinálhatsz, hogy öt pengőért csizmacukrot?” Cseresnyés bácsi is nagyon meg volt döbbenve, mert az egész boltban nem volt öt pengő ára cukor. Így végződött az én cukorbevásárlásom.

Az az időszak még tűrhető volt, amíg apám dolgozott. Aztán nagy baj lett. Én tízéves voltam, nővérem 14, amikor meghalt apám. Így hárman maradtunk az anyámmal. Nagyon nehéz helyzet volt. Egy ideig küszködött anyám azzal, hogy fölvelt valami segédet, hogy az folytassa a szakmát, az ipart, de tudom azt, hogy becsapták. Halványan emlékszem, hogy a segéd elég részeges volt, és elvágta a bőrt, szóval elrontotta, elpazarolta az anyagot. Ez sajnos nem ment. Kérem szépen, olyan helyzetbe kerültünk, hogy... Az Apafi utcai házat már korábban eladták, még azt apám adta el. Azt a betegség során feléltük, elfogyott a pénz. Utána, mikor apám is meghalt, kényszerülve voltunk arra, hogy eladjuk a Homok utcai házat is. Megvették a házunkat, mégpedig úgy, hogy nemigen fizettek azért semmit se. Hanem az történt, hogy az első lakásból – amelyik volt az a bizonyos kétszobás – mi átköltöztünk a hátsó lakásba, az egyszobásba, és annak az első lakásnak a béréből, amire én már nem emlékszem, mennyi volt, azt a bizonyos lakbért nem az új tulajdonosnak fizették, hanem nekünk – amiből mi tulajdonképpen éltünk. Nagyon kicsi pénz volt, de így törlesztették le a háznak az értékét. Aztán anyám egy kis pótlásként varrogatott. Én nem tudom, hogy tanult-e varrni, azt tudom, hogy a tanítóképzőbe járt anyám, de nem végezte be a tanítóképezdét – így mondta, hogy képezde –, a lényeg az, hogy a varrógépével elkezdett varrogatni. Ezzel pótoltuk azt a kis, a ház árából befolyt apró kis forintokat.

Harmadik osztályba jártam, mikor édesapám meghalt. Aztán a negyedikből kellett volna menni a polgári iskolába. Be akart íratni anyám, de ehhez kellett volna 30 pengő beiratkozási díj. Hát az nem volt. Így beiratkoztam az ötödik osztályba, azt elvégeztem, és a végén valahogy csak összejött a 30 pengő, s beiratkoztam a polgári iskolába, a református polgári iskolába. Ahhoz, hogy tandíjmentességet kapjak, ahhoz jó tanulónak kellett lenni, és igyekeztem is, de az első félévi tandíjat, ami 25 pengő volt, mert 12,50 volt egy negyedévre, ki kellett fizetni. Azt is ki kellett valahogy izzadni. De a továbbiakban végig tandíjkedvezményel végeztem el ezt a bizonyos polgári iskolát.

Mit mondjak? Nehéz körülmények között éltünk, szerényen, nagyon szerényen. Be kellett osztani édesanyámnak azt a pár fillért, ami a házhoz került. Úgyhogy gyakori volt a lebbencsleves, a köménymagleves meg a slambuc². De azért tudom, hogy soha nem éhezünk. Szerényen éltünk ugyan, de anyám mindig mondta: „A Jóisten megsegít.”

Elemibe az Eötvös utcai iskolába jártam egyébként. Hadd mondjam meg, hogy nekem az első osztálytól kezdve végig, amíg iskolába jártam... hihetetlen, hogy én milyen nagy tisztelettel gondolok még mindig a tanítóimra. 50 körül voltunk az osztályban, mégis kifogástalan fegyelem volt. Sose hallottam olyasmit, amit ma lehet hallani. Kifogástalanul nagyon nagy fegyelem volt az iskolában. Szatmári Zoltán tanító úr, aki az első osztályt tanította, egy kis vékony ember volt. Kis sovány ember, de borzasztó fegyelem volt, és oda kellett figyelni, az az igazság. Most is emlékszem rá, hogy egyszer a pálcájával joggal a kezemre ütött azért, mert az „l” betűt tanultuk írni, s akkor ezt a bizonyos hurkot kerekre csináltam, amit olyan oválisra kellett annak idején – meg most is – csinálni. Azóta is eszembe jut, nahát. Végig minden tanítóra emlékszem. Mindegyikről tudnék beszélni.

A polgári iskola is ilyen jó iskola volt. A későbbiek során úgy hozta a sors, hogy el kellett végezni a kereskedelmi iskolát. Én abban a kereskedelmi iskolában abból éltem, amit a polgári iskolában tanultam. Kitűnő tanárok voltak, azok tényleg tanították a gyerekeket. Tanítottak bennünket. Pedig nagy létszámú osztályok voltak, mert 42-45-ös létszámok voltak, de... Tornaóra! Szenzációs volt. Az önképzőkör! Annyit mesélnek manapság a tornáról meg a tornaterem hiányáról, meg a gyerekek lustaságáról. Hát kérem szépen, annak idején hogy miket csinált a mi tornatanárunk, szinte hihetetlen. Olyan dolgokat talált ki – pénz nélkül –, ami ösztönözte a gyerekeket, hogy sportoljanak. Csinált olyan sportköri foglalkozást, ahol díjakat lehetett szerezni. Ilyen kis kétfilléres gombok voltak, ilyen kis fényes gomb: volt ezüst, volt vas, ezüst és arany. Ezeket a gombokat fel lehetett tűzni a diáksapkára, mert akkor az is volt. És ette a fene a kölyköket, hogy minél fényesebb legyen az a gomb. Meg volt szabva a kategória, hogy 100 métert mennyi idő alatt kell megfutni, milyen magasra kell ugrani stb. stb., és mentünk minden kényszer nélkül a DÉTE pályára, mert ott volt, és nem a tornaterem után sírtunk.

² Tésztából és krumpliból készült, paprikával és szalonnával ízesített pásztorétel. Eredetileg a hortobágyi csikósok étele volt.

De volt aktív önképzőkör is. Ott volt prózai anyag, aki tudott, novellákat írt, vagy történeteket írt, vagy szavalt például – én verseztem. Színjátszó csoport is volt, de ez egy újabb téma; a cserkészcsapat szervezte meg a színjátszó kört. Én nem voltam cserkész, mert ugye, a cserkésznek ruha kellett meg a táborozáshoz pénz – az nekünk nem volt. A cserkészeknek volt ilyen színjátszó társasága, én csak mint néző voltam ott jelen. Szerettem volna cserkész lenni, de az nem ment. Ez volt az iskolai élet négy éven keresztül. Nehéz volt... Főleg reformátusok jártak a polgárba, de volt két katolikus gyerek is, és – nem is emlékszem – négy vagy öt zsidó. De még csak véletlenül sem esett szó arról, hogy te zsidó vagy. Még csak véletlenül se. Olyan jó barátságban voltunk vele, mint bárkivel. Semmi probléma nem volt.

Legénykor: Sesztina vaskereskedés

16 éves voltam amikor a Sesztina vaskereskedésbe kerültem³. Nagyon nagy szó volt oda bekerülni. Emlékszem, hogy négy inast vettek fel, de harminc jelentkező volt. A Sesztina cég kivétel volt a többi kereskedelmi vállalathoz képest, mert általában a tanulói idő három esztendő volt, de nálunk, a cégnél két év és nyolc hónap volt a tanulási idő, úgyhogy némileg rövidebb volt.

Még az első napokra is emlékszem, amikor megtanították az embert arra is, hogy kell sepregetni. Mert nem voltak ám az üzletben takarítók, az az inasok dolga volt. Ha jól emlékszem, kilenc vagy tíz inas volt, kategóriánként volt elsőéves inas, másodéves inas és harmadéves inas. A szakmát a sepregetéssel kellett elkezdni, mert mindig azt mondták nekünk, hogy a sepregetéstől a főkönyvelésig meg kell tanulni a szakmát. Úgyhogy az öregebb inasok tanítottak meg sepregetni, aztán úgy fokozatosan mindig több-több feladatot kaptunk. Ládabontás. Az első napok azzal teltek el, érdekes módon, hogy akkor volt az erdélyi bevonulás, és bár vaskereskedő

³ A Sesztina vaskereskedést 1819-ben alapította Sesztina János. Fia, Lajos fejlesztette a kereskedést a Tiszántúl egyik legnagyobb szaküzletévé. A vaskereskedés a Piac utca 23. szám alatt "Vasudvar" néven vált híressé. A kereskedőcsalád harmadik generációját képviselő Sesztina-Nagybákay Jenő a két világháború közti magyar kereskedelem egyik vezéralakja volt: a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, a magyar országgyűlés felsőházának tagja, az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés elnöke, a Magyar Vaskereskedők és Vasiparosok Országos Egyesülete, valamint a Debreceni Kereskedő Társulat és számos más vidéki iparos és kereskedő szervezet díszelnöke. Mindezek mellett Sesztina Jenő műpártoló, múzeumalapító, szociális érzékenységű, karitatív személyiség volt.

volt a cég, de a honvédséggel nagyon jó kapcsolat volt az áruszállítás kapcsán, és többek közt olyan vállalása volt, hogy vagy 200 darab, vagy 300 darab szekérrudat kellett leszállítani. A szekérrudat megcsinálta Varjasi, a kerékgyártó, a Csapókanyarban volt, de hogy hamarabb lehessen leszállítani, vagy négy, vagy öt inast elküldtek oda a Varjasi úrnak a műhelyébe, és azokat a rudakat karboreriummal, ilyen tartósító anyaggal le kellett festeni. Mint egészen fiatal inas, a szakmát ezzel kezdtem, hogy felszedtük ott a rudakat vagy 4-5 napig.

Nehéz munka volt. A legkönnyebb köteg vas 50 kg volt, de volt olyan köteg vas, amelyik 60-65 kg – hát például egy készlet ráfa, amiből a két első kerékre is kellett. A hátsó kerék nagyobb volt, arra hosszabb kellett, az 12 mm vastag, vagy 14 mm vastag, a lényeg az, hogy az nehéz volt. De nagyon jól bírtuk, nem panaszkodtunk erre, sőt virtuskodtunk. Volt például szekértengely – az is 40 kg-tól kezdve egészen 80 kg-ig –, ami 1,5 m vagy 1,6 m hosszú vastengely volt, azt szinte élveztük megfogni, és nyomtuk ki. Akkor is volt virtuskodás. Sportkörbe nem jártunk, de azért virtuskodtunk egymással, hogy ki hányszor tudja kinyomni – ez hozzátartozott a szakmához. Azt a köteg vasat senki sem mérte le helyettünk, a mi dolgunk volt. Ebbe bele kellett jönni, bele kellett edződni – és bele is edződünk, és szó nélkül csináltuk. Ami sokszor kellemetlen volt, az az, hogy télen mindég borzasztó hideg volt a vas: deres volt, hideg volt, hozzáragadt az ember keze, amikor megfogta. Különösen egy leltározás alkalmával, amikor az ott lévő rengeteg sok vasat, több tonnányit, el kellett vinni a mérlegre, lemérlegelni, aztán visszarakni a helyére – ez nagyon kemény munka volt, de azt is meg kellett csinálni. Nem panaszkodtunk mi azért, ez volt a szakmánk, ezért mentünk vasárusnak.

A pulthoz egy darabig nem mentünk. Nem tudtuk volna még a vevőt meg se szólítani, hanem először az áruátvételnél dolgoztunk, ott bizonyos Szekeres bácsinál. Bontottuk a ládát, szedtük ki az árut, átvettük, darabra megszámloltuk, utána elraktuk stb. És aztán folyamatosan, amikor volt egy kis alkalmas idő, beugrottunk a pult mögé, ott megfelelő ellenőrzés mellett elkezdtünk dolgozni a szakmában.

Edények voltak, aztán fürdőszoba berendezés jellegű dolgok... ilyen könnyebb jellegű dolgok voltak a pincében. Az udvaron súlyárúk voltak, nehéz vasárúk. Aztán volt egy padlás – ma is megvan, most láttam nem régen –, ahol kolompok voltak

tárolva. Kérem szépen, a kolompvásár az egy élmény volt. Amikor bejött egy juhászember vagy egy parasztember a Hortobágyról Debrecenbe kolompot vásárolni, az úgy jött be reggel, hogy nem volt más dolga, csak az volt a dolga, hogy válasszon egy jó kolompot. Hihetetlen, hogy milyen hallása volt azoknak a parasztembereknek a kolompvásárlásnál. Volt ott 100 kolomp. Az mindet megkongatta, hogy melyiknek milyen a hangja. Azt mondja, az a lényeg, hogy alávágjon a másiknak. Ez egy borzasztó komplikált, bonyolult szakma volt. Órákat eltöltöttünk, mire a juhászember ki tudott választani egy kolompot.

Ugyanez volt a helyzet a kaszánál. Az, hogy kaszavásár, az azt jelentette, hogy kiraktunk ott 8-10 kaszát a pultra, hozzáfogott válogatni a gazdálkodó ember, a parasztember – az megint egy külön tudomány volt. Szalmaszálat tett rá, hogy az hogy vonzódik a kaszához, akkor húzta végig rajta a kezét, hogy nem-e csorba, akkor megpengette, hogy milyen a hangzása, milyen a pengéje, akkor nézte az ívét... Hihetetlen, hogy mennyi problémát okozott egy-egy kaszavásárlás. Nagyon fontos szerszám volt a parasztnak a kasza, nem mindegy, hogy volt megkialapálva, nem mindegy, hogy milyen volt az éle, a hossza. Az megint olyan dolog volt, mint a kolomp. Bejött, és nem sajnálta rá az időt, órákig válogatta, hogy melyik lesz a legjobb kasza. Hiába mondtam neki, hogy „Kedves bátyám! Látja, hogy ez török kasza. A török kasza csak a kasza, a többi az nem kasza.” – nem hallgatott senkire, csak magára. Az aztán ki volt válogatva takarosán, az a kasza. Mindig egy ilyen türelemjáték volt. Rendben van, mikor nem voltak sokan a boltban, elbíbelődött vele az ember, hallgatta a véleményeket, de mikor sokan voltak, akkor azt mondtuk: „Jó, bátyám, itt van, tessék, válogassa, ameddig akarja, aztán majd szóljon, ha le kell blokkolni.”

Sok bajunk volt a tűzhellyel. Mikor megjött egy vagon tűzhely, föl kellett hordani az emeletre, ott egymásra rakni stb. Annak idején is a tűzhely a háziasszonynak egy fontos eszköze volt. Ilyen színű, milyen dekor, milyen virág van rajta, meg mit tudom én, vonalkák meg csempe... Szóval ezzel is sok gond volt, bár márkát illetően csak egy tűzhelyünk volt nekünk, a salgótarjáni Luna. Erről annak idején volt egy szlogenem, én írtam. Az úgy szólt: „A tűzhelyek királya a salgótarjáni Luna, árusítja Sesztina.” Ez a hirdetésekben is megjelent. Mint ahogy annak idején a moziban voltak ilyen hirdetések a szünetben: „Boldog házasság csak Kostya ékszerekkel

köthető.” Vagy: „Ha költözik, szállíttat, Vasadira számíthat.” Többek között ez is egy kis vásári szlogen volt.

Azt mondják: egy kereskedő szakmában mi a fenét lehet három éven keresztül tanulni? Itt hadd tegyem hozzá, hogy lehet, hogy a fűszer szakmában nem kellett volna annyi ideig tanulni, de a vasszakma egy bonyolult szakma volt. Mert az egy olyan szakma volt... Csak egy példát mondok: bejött egy kovácsmester, aki törzsvevő volt a cégnél. Egyenesen bement Nagybákay úrhoz az irodába. A főnökhöz. Leült ott, elkezdtek beszélgetni stb. stb. Aztán kisült, hogy tulajdonképpen mért is jött. Hát azt mondja: „Azért jöttem, hogy állítsanak össze nekem egy szekérvasalást.” Akkor a Nagybákay úr kiszólt az üzletvezetőnek, hogy állíttasson össze egy szekérvasalást. Egy szekérhez hihetetlen, hogy mennyi minden kell a tengelytől kezdve az oldalborító lemezig, meg a felhécvasig – tudja az isten, már el is felejtettem –, krétervas meg gömbvas, meg ez meg az. Hogy melyikből mennyi kell, melyikből milyen, hosszú meg vastag, meg széles... Úgyhogy míg ott beszélgetett a főnök úrral, megvolt a számla, kifizette, akkor a következő az volt, hogy haza is kellett vinni. Na, hát az nem az inasok dolga volt, mert volt ott két vagy három kézikocsival működő munkás, akik ilyen nagykerékű kézikocsira rárakták ezt az anyagot, aztán hazatolták a mester úrnak. De ugyanez volt a helyzet az asztalosoknál is. Kérem, az is nem azt mondta, hogy kell nekem négy darab diópánt vagy három darab ilyen kilincs vagy olyan kilincs, hanem azt mondta, hogy van két tükörablak, az egyik jobbos, a másik balos, ahhoz állítsák össze a vasalást. Ott is fontos, hogy ilyen fél kilincs, meg olyan fél kilincs, meg így a szögletvas, meg ablaknyelv stb. Ez egy érdekes dolog volt. Nagyon sokféle áru, hát csavarból volt ezerféle, szegből volt nem tudom, hányféle. Ezek egyszerű dolgok.

Meg aztán minden iparággal valamilyen módon kapcsolatba voltunk: az asztalossal, az áccsal, a lakatossal, az esztergályossal – ugye, különböző szerszámok. Minden iparágnak megvan a sajátos szerszámigénye, azokat tudni kell. Még németül is, mert a régi iparosemberek – akik annak idején jártak vándorolni Ausztriába – nem azt mondták, hogy kérek egy reszelőt, hanem fórfájt: „Adjatok egy 300-as fórfájt meg egy 45-ös hóblit!” A fórfájt, az reszelő, a hóbli, az meg gyalu – de szinte minden szerszámnak volt ilyen német neve. Először csak néztünk, hogy mi a jóisten lehet az a fórfájt. Ezt is meg kellett tanulni.

Sesztina Jenő ekkor már nem vett részt közvetlenül a bolt irányításában. Már csak olyan vonatkozásban, hogy szinte minden nap bejött, de nem a Piac utca felőli boltajtón keresztül, hanem hátulról, ott a Simonffy utca felől. Ott volt a kapu alatt az istálló, mindig benézett oda, megnézte a lovakat, hogy tiszták, rendben van. Aztán jött végig az udvaron, köszöntgetett mindenkinek. Aztán talált egy szeget a földön, addig lehajolt. Mentem arra: „Látod, kisfiam, máskor jobban vigyázzatok!” Akkor ő már idős volt. Horthy Miklóssal járt együtt iskolába. Kormányfőtanácsos volt. Amit még hozzá kell tenni a méltóságos úrhoz, ami minden évben ismétlődött: szilveszterkor, mikor jött a templomból, be volt zárva a bolt, és egy kis párszavas beszédet mondott nekünk a méltóságos úr. Azzal kezdte mindig, hogy „Itt a füstös boltívek alatt megsegített a Jóisten. Boldog új évet kívánok!”

Ennél a cégnél rendkívül jó volt a fegyelem. Nem azért, mert gorombák voltak a főnökök, hogy megkövetelték a fegyelmet, hanem egészen egyszerűen azért, mert ott ilyen tudatalatti fegyelem volt. Ott mindenki tudta a kötelességét, és ritka volt, amikor figyelmeztetni kellett a munkatársakat vagy a kollegákat. De e mellett, hogy fegyelem volt, egy végtelenül humoros, jókedvű társaság volt ott. Minden egyes alkalmat kihasználtunk arra, hogy kitaláljunk valami hülyeséget, amire csináltunk egy kis hangulatot. Ez tette borzasztó jó kollektívává a társaságot.

A lényeg az, hogy ez így történt. És én sokszor el szoktam nekik mondani példaképpen a Sesztina cég történetét. Egyrészt a vevőkkel való kapcsolat. Az igazi kereskedő nemcsak a hasznot nézi. Csak jó példaként tudom fölhozni a Sesztina céget, mert mint mondtam, ott volt rendkívül nagy fegyelem, meg volt ott jó humor is. Olyan dolgokat megcsináltunk, hogy egy hétig röhögtünk rajta. Mondjak egy-két példát? Volt egy nagy mókamesterünk, úgy hívták, hogy Mezei Feri. Mikor mi odamentünk a céghez, már Feri segéd volt, de olyan fiatal segéd. Na, akkor most következő a dolog. Annak idején ezek a falusi kereskedők lóval, szekérral jártak be vásárolni. A tulajdonos bement az irodába leadni a rendelést, meg tárgyalt ott, aztán meg elment a fenébe, és a szekér meg ott állt az udvaron reggeltől, míg a komissió *[vásárlás, beszerzés – a szerk.]* el nem készült dél feléig. Ott a lovak hozzá voltak kötve a szekér oldalához, azok ottan ebédeltek, sokszor 3-4 vagy 5 szekér ott a hátsó udvaron, a gazdája meg elment intézni a városban a dolgait. Aztán egyszer Hajdúhadháztól járt be Weiss úrnak a megbízottja, úgy hívták, hogy Stragula bácsi. Egy ilyen rossz, kis alacsony növésű orosz lóval, amelyiknek hosszú szőre volt, nem

a szokásos magyar. Stragula bácsi kocsisa befeküdt a szekér oldalába, a szalmába, oszt elaludt. Ez a haszontalan Mezei Feri meg azt csinálta, hogy volt ott egy olyan bögre, amiben festék volt, fehér festék, úgy hívták, hogy horganyfehér, meg volt egy ecset, avval szignáltuk a kommissiózott árut, hogy mit tudom én: Klein Móric, Derecske meg Biharnagybajom, meg akármí. A lényeg az, hogy volt ez a fehér festék. Ez a Feri ezzel a fehér festékkal kifestette a Stragula bácsi lovát – úgy nézett ki, mint egy szimentáli tehén. Mikor felébredt az öreg, csak nézett: „Hol vagyok én most? Hát mi van, mi lett evvel a lóval?” A végén bement Nagybakay úrhoz panaszkodni, hogy valaki mit csinált az ő lovával. Nagybakay úr nem tudott erről. Bajusza alatt lehet, hogy bazsalygott is. „Na, majd én utána nézek! Haszontalan társaság! Hát ki volt?” Valahogy sikerült kinyomozni, hogy Mezei Feri volt. Az volt a büntetése, hogy le kellett mosnia a lovat. Mert olyan festék volt egyébként, mint amit le lehetett mosni.

Rettenetes sokat röhögtünk rajta annak idején. A bolt közepén volt egy kis pult. Azon volt rajta a gumisarak, különböző méretűek: félcolos, colos stb. stb.. Egy másik nagy hóhányó barátunk, a Marián Gyula azt csinálta, hogy a cső végébe betett egy kávéskanálnyi grafitpelyhet. Oszt akkor odahívta az egyik kollegát, azt hiszem, Ilyés Ferit: „Gyere csak, Feri! Nézd már meg, hogy hány milliméteres ez egészen pontosan, de közelről nézd meg!” Feri odamegy, nézi, ez a tekergő meg a cső másik végébe belefűjt, és a grafitpelyh meg befestette az arcát. Hát úgy nézett ki, mint egy néger. Azt sem tudta, mit csináljon szerencsétlen. Röhögött ott mindenki.

Nekem is volt egy személyes ügyem. Ezt megelőzően azt is hadd jegyezzem meg, hogy csóró kölyök voltam ahhoz, hogy nekem biciklim legyen, de szerettem volna egy biciklit. Azt mondja az egyik kollega, Muraközi Tibor, hogy „Te, vedd meg a biciklimet!” – „Én? Nincs nekem pénzem.” Na, azt mondja: „Megoldjuk.” – „Mennyiért tetszik adni?” – mert idősebb volt. Hát, azt mondja: „80 pengő.” Sok. Annyi volt körülbelül egy bicikli. Kifogástalan, majdnem tiszta új bicikli volt. Hát kérem szépen, hogy oldjuk meg? Azt mondja: „Majd én beszélek Nagybakayval.” Úgy oldottuk meg a biciklivásárt, hogy Nagybakay úr úgy intézkedett, hogy Muraközi úrnak fizessék ki a bicikliárat, a 80 pengőt, és tőlem meg havonta – tán 5 pengőjével – levonták a bicikli árát. Én akkor 20 pengőt kaptam fizetésként. És akkor abból ötöt vontak. Szóval abból vonták a biciklit. Mikor hazamentem biciklivel, édesanyám: „Hogyhogy a tied? Hát hunnan volt neked erre pénzed? Ilyen biciklit hogy vehettél?” Mindenki el volt ájulva. Autó ma már nincsen olyan kincs, mint akkor egy bicikli volt. Nem kaptunk

ebédet. Volt egy óra ebédidő, és mindenki hazajárt ebédelni. Ami még ehhez a biciklihez kapcsolódik, az, hogy biciklivel jártam dolgozni, és a biciklitároló ott a kapu alatt volt.

Az inasok felének volt biciklije. Mert nem mindegyik inas volt olyan csóró, mint én. Én voltam ott a legcsóróbb tán, ha jól emlékszem. Na, ilyen hülyeségeket csináltunk ott. Jóformán mindenkinek megvolt a maga nyúge-bogara. A beceneve. Engem például Blanzónak hívtak. Blanzó. Hogy hogy szereztem ezt a szép kis olaszos nevet? Ez úgy volt, hogy mikor írtuk az átvételist, a számlát, alá kellett írni. A segédek ugye, a nevüket kiírták, hogy mi tudom én: Nagy vagy Juhász, vagy Kovács. Az inasoknak ehhez nem volt joguk. Az inasoknak csak azt lehetett írni, hogy László vagy B. László. Írtam, hogy B. László. Volt egy öreg segéd, az öreg Váradi bácsi. Nézi, csak nézi: „Blanzó. Mi az hogy Blanzó?” Úgy olvasta a B. Lászlót, hogy Blanzó. Kiolvasta, hogy Blanzó. Mindenki elkezdett röhögni – és attól kezdve Blanzó lettem, szűk körökben.

Nyolctól volt a munkaidő, azt hiszem, ötig vagy hatig, már nem emlékszem rá. Ez megint olyan dolog volt, hogy az inasok között felváltva kellett menni reggel, nyitás előtt Nagybakay úrékhoz, akik a Gambrinusz közben laktak a második emeleten, ha jól emlékszem. Oda kellett menni az üzlet kulcsáért. Ez azt jelentette, hogy nekem nem nyolcra kellett menni a boltba, hanem jóval korábban, mert nyolcra már oda kellett menni a kulccsal. Este meg vissza kellett vinni a kulcsot zárás után. Arra emlékszem, hogy egy időben volt a Nagybakay úréknál egy szobalyány. Mikor én odamentem, megkopogtattam az ajtót, tudták, hogy jönnek a kulcsért, akkor a szobalyány hozta ki a kulcsot. Egy időben olyan helyre kis takaros szobalyány volt, hogy még más helyett is vállaltam a kulcshordást, csak hogy találkozzunk. Mindegy. A lényeg az, hogy nagyon helyes kis szobalyány volt, na! A zárás után az meg egy külön szám volt. A zárás. Mert ugyebár a bolt pontosan bezárt mindig 6 órakor – vagy 5 órakor, nem emlékszem pontosan –, de a lényeg az, hogy bezárt. Igen ám, de volt ott egy idősebb kollega, Schmidt Gyula bácsi, aki a cégnek egy ilyen jobb keze volt. Borzasztó belső ember volt. Lehet, hogy hallott is róla. Nőtlen ember volt, és sose sietett haza. Ott volt a bejáratnál mindjárt, az edényosztályon, meg az evőeszköz meg ilyen delikátesz dolgoknak a frontján dolgozott Schmidt Gyula. Hogy ne legyen egyedül, mindig megtisztelte valamelyik inast, igen gyakran engem, hogy zárás után hordjam felfele neki az edényeket a pincéből, az utánpótlást. Azt

gyönyörű szépen megtörölgetni, a polcokat meg mindent letörölgetni, mert ő ráért. Mert ő ráért, egy órát, sokszor másfelet is ott kellett vacakolni Gyula bácsival, törölgetni az összes edényt, meg sepregetni, meg mi. Nagyjából tudomásul is vettük. Egyszer borzasztóan kellemetlen helyzetbe kerültem, mert nem is gondoltam rá, hogy megint engem fog kiszúrni, mert már éppen eleget voltam, most már biztos más következik. Osztán este, a zárás utáni időpontra megbeszéltem egy kislyánnyal, hogy na, találkozunk, zárás után megyünk a cukrászdába. Hát kérem szépen, alig vártam, hogy zárás legyen, mikor mondta Gyula bácsi, hogy: „Gyere, Laci! Hordjad fel nekem a cuccokat.” A lány meg ott várt engem. Borzasztó átélés volt az nekem. „A jóistenit ennek a faziknak, hát nem volt másik?” Nem! Ragaszkodott hozzá, hogy én. Nagy probléma volt. Na, de nem csak ilyen problémák adódtak zárás után.

Akkor az volt a szokás, hogy elkényeztetett vevők... meg mindent a vevőkért címen házhoz szállítás volt. Volt egy kollega, aki meg volt bízva a csomagküldéssel. Volt egy nagy könyv, ahol nyilvántartották. Minden este összegyűlt 6-7 csomag, amit el kellett vinni haza. Ez az inasok dolga volt. „Na, ez neked pont útba esik.” Igaz, hogy a Csapókertbe kellett vinni... A lényeg az, hogy 2-3 csomaggal a hónom alatt el kellett indulni zárás után elvinni a csomagokat. Ez sem volt mindig egy kellemes dolog. Mert az, hogy a postára kellett menni – mert az is volt, minden nap volt postai feladás –, azt tudtam, hogy a héten én vagyok a postás, és akkor tudtam, hogy na, az azt jelenti, 6 óra után megyek a postára, fix egy fél óra, és utána megyek a frászba. De ezek a csomagküldési ügyek mindig egy kicsit rázósak voltak, mert olyan jól ki tudta szimatolnia Zsuga úr, hogy ez neked pont útba esik. Ej, a kutyafáját neki!

Szórakozás és udvarlás? Udvarlás, az volt, nagyon szerény keretek között, és tisztességes keretek között. Mindig volt egy-egy kislyány. Legfeljebb, mikor segédek voltunk, akkor kezdtünk el járni tánciskolába. A Hunyadi utcán volt egy tánciskola, úgy hívták, hogy a Szárnyas. A vasutas háznak volt egy klubhelyisége. Ott beiratkoztunk egy tánctanfolyamra, utána meg ösztáncokra jártunk el hetenként egyszer, vasárnap. A régi táncokat tanították: tangó, foxtrott, angol valcer meg keringő. Oda jártak a sesztinás fiatal emberek tánciskolába. Szinte esemény volt, hogy na, megjöttek a vasas fiúk. Kapósak voltak a vasas fiúk még a tánciskolában is a lányok körében. A jobb módú lányok meg a finnyás lányok nem oda jártak, hanem a Vattai-féle tánciskolába. Én ott egyszer sem voltam. Megmaradtunk abban

a kis magunkfajta magunk közegeben, társaságában. Amikor segéd lettem, olyan 100 pengő, 110 pengő körül volt a fizetésem.

1942-ben fölszabadultam, attól kezdve vaskereskedő-segéd úr voltam. Persze, akkor már nagylegény voltam, akkor már elkezdődött a tánciskolázás, az udvarlás. Annak idején tényleg olyan összetartó volt ez a cégnél dolgozó fiatalság, hogy együvé ment szórakozni. Néha-néha elmentünk egy kicsit poharazni is, följártunk az Iparos Körbe, az a Simonffy utcában volt. Ott biliárdoztunk, persze úgy a magunk módján, mert csak biliárdozni akartunk, de nem nagyon tudtunk. Eltöltöttük az időt. Aztán jártunk kérem szépen, szerenádot adni. Ismerősek voltak a lányok is, mert e tekintetben is ismerte mindenki mindenkinek a partnerét, a kislyányokat ismerték, és együtt mentünk el szerenádot adni – jó nagy területet bejártunk 3-4 cigánnyal. Aztán jó hangulatban énekelgettünk, ez volt a szerenád.

Aztán udvarolgattunk. Én is udvarolgattam egy kislyánynak; szerettem is azt a kislyányt, udvarolgattam neki vagy másfél évig, ha jól emlékszem vissza. Másfél évig jártunk együtt, ennek ellenére mindig kezit csókolommal köszöntem, nem tegeztük egymást, magázódtunk. Lényeg az, hogy aztán valahogy mégiscsak megszakadt a kapcsolat, de azért csak úgy bennem maradt sokáig ez a szőke kislyány. Férjhez akart menni a kislyányka, de én még akkor nem éreztem magam arra alkalmasnak – még katona sem voltam. Az én körülményeim nem voltak olyanok, hogy egyáltalán gondolni is lehetett volna effajta dologra. Ha nem is örömmel, hát tudomásul vettem. Megmaradtunk egymásnak, mint szép emlék.

A világháború viszontagságai

Az a helyzet, hogy én végső soron, ha normális az állapot, és nem ilyen háborús helyzet van, akkor éppen időben vonulok be. 21 éves voltam, ha jól emlékszem. Bevonultam, és utólag sokat gondolkoztam rajta, hogy mért vonultam be, nem lett volna-e jobb itthon maradni stb. stb.? Ami arra készítetett mégis, hogy bevonuljak gyerekfejjel (kis hülye kölyök voltam), annak az egyik oka az volt, hogy én mint családfenntartó a 6. hadtest parancsnokságának beadtam egy kérelmet, hogy rövidebb szolgálatra vonuljak be. Meg is kaptam a határozatot, amiben azt közölték, be kell vonuljak, a kiképzés határideje két hónap vagy három hónap. Úgy

emlékszem, két hónap volt. Mondom, ezt a két hónapot kibírom, ha fát vágnak is a hátamon, meg hát majd lesz valami. Na, de ez a két hónap volt a legkritikusabb Debrecen életében.

Debrecent bombázták. Az első bombázásnál... június 2. volt akkor, azt a Sesztina-féle pincében éltük át, a légópincében. Az egy hihetetlen dolog volt. Tudja, az a helyzet, hogy voltak azt megelőzően légóoktatások meg kiképzés, meg mi is kaptunk, fiatalabbak légós egyenruhát, overallszerű dolgot, sisakot meg gázálcot, amit ilyen légiriadó alkalmával fölvevünk – hogy minek, azt nem tudom. A lényeg az, hogy ott éltük át ezt a légiriadót. Aztán, amikor följöttünk a pincéből, láttuk, hogy mi van a városban, mert hiszen nem messze tőlünk ott volt a Pannónia garázs, meg ott volt a Hunyadi utca, meg ott volt az állomás. Az egy szörnyű állapot volt. Tény az, hogy magunk is részt vettünk a romeltakarításban. A Hunyadi utcára rohantunk, ott a Horváth és Miklósnak volt egy műszaki kereskedése: kerékpár, rádió... televízió még nem volt. A lényeg az, hogy odakeveredtünk, ott mentettünk; magyar katonák, német katonák is részt vettek ott a mentésben. Egy epizód, ami nagyon él bennem. Ott is ugye, lementek az óvóhelyre, a pincébe a Horváth és Miklósnak a családja. A lánya ott halt meg a pincében a bombázás során, és azt úgy adogatták kézzől kézre fel, és én is részt vettem ebben a kiemelésben. Nagy tragédia volt.

Ez június 2-án volt. Aztán bevonultam augusztus 29-én a híradós laktanyába, ami ott volt a Zákány utcán. Ott nem sokáig voltunk, csak vagy két napig. Azt hittük, hogy ott is maradunk a továbbiak során is, de nem így lett, már akkor este átmentünk a Kossuth Egyetemre, és a Kossuth Egyetem alagsora olyan kaszárnyaszerű jelleggel be volt rendezve: vaságyak, szalmazsák... Na, ott töltöttünk el vagy két éjszakát. Onnan aztán este: „Sorakozó!” Volt két lovas szekér, arra fölpakoltuk a katonaládát, amivel bevonultunk, mert ugye azzal vonultunk be annak idején. Mi pedig elindultunk gyalog Debrecenből szeptember elsején este úgy 5–6 óra körül. Dél előtt volt egy nagy légitámadás. Akkor az történt, hogy a románok akkor álltak át az oroszokhoz, és a románok bombázták Debrecent. Az nem volt egy nagy bombázás, inkább csak géppuskázás volt, de tudom azt, hogy sebesülteket oda hoztak be a laktanyába. Sebesült német katonákat. Aztán este volt egy nagy bombázás, szeptember elsején este volt egy nagyobb bombázás, akkor, amikor éppen elindultunk. Mi már éppen kimentünk a városból, bennünket ez a bombázás már közvetlen nem érintett, mert már mentünk Mikepércsre. Berettyóújfaluba mentünk gyalog. Kicsit szokatlan volt.

Sosem volt bakancs a lábamon, de akkor még saját bakancsban voltunk, civilben voltunk. Saját bakancsban voltam, de az sem volt a lábamon soha. Tudja a fene, hogy vettem vagy micsoda. Ennek ellenére, hogy saját bakancsban voltam, kitörte a lábamat borzalmasan. De nem volt mese, menni kellett.

Berettyóújfalu ide 33 km. Egész éjszaka mentünk, hajnal felé érkeztünk meg Újfaluba; az Esze Tamás laktanyába mentünk ott be nagyon elfáradva. Volt ott egy hatalmas nagy teremszerű, volt ott egy csomó szalma, belefeküdtünk. Ápolgattam volna a lábam, de nem sok sikerrel. A lényeg az, hogy még jóformán le sem feküdtünk, riadó volt: Föl! Sorakozó! Azt történt, hogy a laktanyában rengeteg hídalkatrész volt; utász laktanya volt, és körülbelül 30 cm-es négyzet alakú gerendák voltak, hosszú, borzasztó nehéz. Tehát ilyen hídalkatrészeket kellett fölpakolni szekerekre – egész Berettyóújfalu minden szekere ott volt: tehén szekér, ló szekér, mindenféle. Mi vittük ki, pakoltuk föl a szekérre, a szekerek meg vitték az állomásra, ott a másik brigád meg rakta vagonba. Piszok jól esett ez a meló ilyen túra után, amikor pihenni kellett volna – kiverték a szemünkből az álmod, na.

Berettyóújfaluban voltunk néhány napig, utána elkerültünk Törökszentmiklóásra. Ott voltunk október 8-ig. Pontosan emlékszem, amikor az oroszok megleptek bennünket, kint voltunk a Tisza mellett egy nagy mező területen. Az volt az érdekes a dologban, hogy az a terület, ahol voltunk Almássy grófnak a birtoka volt. Ott közel volt valami kastély meg uradalmi intézők lakásai stb., és biztos a gróf úr tudta, hogy mi következik, és azt mondta nekünk – már nem nekünk, mi tudom én, kinek –, hogy „Itt van ez a sok baromfi, a maguké, azt csinálnak vele, amit akarnak.” Hozzáfogott a társaság, leöltük a baromfi, halom baromfi volt a konyha előtt levágva, hogy majd abból főzik az ebédet nekünk. Húú, mondom. Még a kopasztásra készültek, mikor megjelentek velünk szemben, nem tudom, hány méter távolságban, de látható távolságra az oroszok csatárláncban. Kezükben volt a dobtárral a géppisztoly, jöttek szépen, lassan közeledtek mifelénk. Ekkor aztán tudtuk a kötelességünket: nekünk innen menni kell. Úgyhogy a csirke az oroszoké lett – hát csak nem fogunk ott kikezdeni velük?

A lényeg az, hogy elindultunk Szolnok irányába, persze gyalog. Volt akkor is vagy két szekerünk, még megvolt a katonaládánk. Fölpakoltunk. A szolnoki hídnál egy kriminális helyzet volt, mert leszűkült a híd szélessége a menetoszlopra, ahol voltak

mindenféle alakulatok, katonák, rendőrök, csendőrök, civilek, lovasok, szekeresek – irtózatoss, töménytelen tolongás volt. Borzasztó volt. Valahogy csak átjutottunk. Ott Szolnoktól kezdve Jászszentimre, vagy nem tudom, a Szolnokhoz legközelebb eső község északi irányban, oda mentünk el, ott táboroztunk le. Már este volt. Még az is egy lényeges dolog, hogy azt mondták, hogy azért van ez a rettenetes tolongás meg ez a sürgős átmenés, mert a szolnoki hidat éjjel két órakor fel fogják robbantani, hogy az oroszok erről ne tudjanak jönni. Robbantak? Nem? Lefeküdtünk ott egy csűrben, és biztos aludtunk egy kicsit. De tény az, hogy hajnalban, mikor felkeltünk, emlékszem rá, hogy jött oda egy német tiszt, és beszélt a mi parancsnokunkkal. Nem tudom, ki volt, a rangjára sem emlékszem. Arról volt szó, hogy a tiszt arra adott volna utasítást – valószínűleg adott is –, hogy itt van ez a sok lézengő katona – igaz, hogy akkor még civilben voltunk –, be kell vetni őket, fogadni kell az orosz atyákat. És akkor a magyar tiszt azt mondta, hogy „Erről szó sem lehet! Nézzék meg, ezek kiképzetlen, most bevonult fiatal katonák, ezek nem arra valók, hogy bevessék őket.” Tény az, hogy nem vetettek be, de elindultunk abból a jász kis faluból Budapest felé gyalog.

És mentünk Budapest fele, és Budapesten keresztül a Duna mellett mentünk le egészen Mohácsig, ha jól emlékszem, aztán ott nyugatra fordultunk. Elmentünk Pécsre. Pécsen aztán beöltöztünk katonaruhába – akkor már igazi katonák voltunk. Ajaj! Ott voltunk vagy két hétig, abszolút nyugalomban. Akkor oda még nem jöttek az oroszok. Aztán jöttek. Amikor jöttek, arra emlékszem, hogy nem tudom, miféle katonai iratok voltak a laktanya udvarán. Rengeteg magyar honvédségi okmányt, iratokat égettünk el, hogy ne legyen... A lényeg az, hogy eltűzeltük, elvégeztük a dolgunkat, aztán jöttek az oroszok, irány Abaliget irányába tovább, gyalog. – Na, itt még volt egy epizód! Pécsen a Frigyes laktanya pontosan szemben volt a Pécsi Dohánygyárral. Mikor délután láttuk iratégetés közben, hogy itt a fegyelem meg a rend, annak vége van, úgy gondoltuk, hogy biztos megyünk tovább, kéne egy kis dohány az útra. Átmentünk a Dohánygyárba. Érdekes módon egy német katona volt a kapuban, mint valami őr. Nem akart bennünket beengedni. Mondom: „Ugyan, ne beszélj már! A miénk, nem a tiéd.” Lényeg az, hogy bementünk, sokan, szakasznyi katona. Meg is találtuk a raktárt. Annakidején a cigaretta ilyen nagy dobozokban, mint a tévédoboz majdnem, olyanban volt. Fogtunk egy-egy dobozzal, mentünk haza, vittük haza. Aki nem volt ott, annak meg adtunk. Teleraktuk magunkat, a

köpenyt, a kenyérzsákot – minden tele volt cigarettával, finom, jó magyar cigarettával. Utána aztán elindultunk északi irányba, Abaliget fele. De közben eleredt az eső. Olyan hatalmas eső volt, a hegyről, ahogy jött lefele a víz, ilyen nagy átfolyások voltak az úttesten, mintha egy patakba mentünk volna. Borzasztó nagy eső volt.

Nagyon eláztunk, miközben megérkeztünk Abaligetre. Bementünk ott egy iskolába, éppen vakáció volt. Az volt az első, hogy volt ott egy nagy Kalor kályha, begyújtottuk, csináltunk jó meleget, és elkezdtek szárítgatni a ruháinkat, a kapcákat, a cipőt meg a bakancsot. Kérem szépen, ha még büzt tetszett érezni, az rettenetes. És még hozzájött, hogy tele volt minden zsebünk dohánnyal. Az is elázott. Ehhez a bűdös katonaruhához plusz az a dohány bűze, ami el volt ázva. Rettenetes volt. De meleg volt. Na, mindegy, ezen is túl lettünk, aztán mentünk nyugodtan tovább.

Közben Fonyódon is voltunk, amikor át akartunk kelni a Balatonon. Ott kaptuk azt az utasítást, hogy Balatonkeresztúr felől jönnek az oroszok, és fel kell őket tartani. Volt az a néhány puska a szakaszban, közben pont nálam is, amit aztán, mire rákerült a sor, hogy menjünk, mindenki eldugott, úgyhogy nem volt egy puska sem a társaságnál. Hát nem is volt, aki menjen fogadni az oroszokat, hanem be akartunk szállni az uszályba. Volt ott egy uszály, amit egy kis motoros hajó húzigált át, ez volt a Fonyód meg Badacsony közti járat. Mikor már mi szálltunk volna be, akkor jött oda egy kis szakasz katona – nem sok katona, vagy húszan, harmincan lehettek – meg egy őrnagy a családjával. Lovas szekérrel jöttek. Mondtuk, hogy most mi következünk, mi megyünk át. Hohó, nem, most ő megy át! Bepakoltak az uszályba a szekérrel meg a családdal. Akkor is nevetséges volt, most ha eszembe jut, még nevetségesebb, hogy úgy menekültek, hogy tudom, hogy mosóteknő meg vájdling meg teknő... meg isten tudja, milyen hülyeségek, amiket az ember, ha menekül, nem azt viszi először. A lényeg az, hogy a teknője meg a szekere miatt mi nem tudtunk menni, csak a következő fordulóval. Ami viszont azt jelentette, hogy behajóztunk mi, el is indultunk, a Balaton közepe fele jártunk, amikor az oroszok már Fonyódon a parton voltak. Lőttek is ránk. Nem sokat, néhány aknát küldtek utánunk, ami nem talált. Az őrnagy úr fönt hagyott az uszályon egy láda kockacukrot. Nem tudom, hogy hogy hagyta ott, de arra külön felhívták a figyelmünket, hogy itt van ez a cukor, ez az őrnagy úré, nehogy hozzá nyúljunk. Húúú! De közbejött az akna. És ha eltalált volna az akna, mit csinált volna az őrnagy úr? – jobb, ha megesszük. Úgyhogy ettük a

kockacukrot, meg a zsebbe is jutott egy kicsi. Hát kérem szépen, átmentünk. Nem kellett vele elszámolni, ez nem volt probléma.

Badacsonyan bementünk a moziba. Az volt a szállásunk, a mozi. Borzasztó kényelmetlen helyzet volt, mert a székek karfások voltak, nem lehetett rá lefeküdni. Ülni lehetett. Egypár napig ott voltunk, aztán mentünk tovább. Bandukoltunk. Iváncsán jártunk, amikor volt a Horthy-féle proklamáció. Akkor azt hittük, hogy vége a háborúnak. Ez pontosan délben volt, amikor Iváncsára beértünk, és mondta a rádió, ott a faluban hallottuk a rádióban Horthynak a szövegét. Megdöbbszünk és végtelenül örültünk. Eddig is tudtuk, hogy ennek a háborúnak nincs értelme, de most már ez hivatalosan is így van, be van fejezve. Na, akkor nem volt téma, mindenki foglalja el a szállását. Mindenki bement valami házba, és ott kaptunk vagy kértünk, vettünk ebédet. Egyszer jött a küldönc, hogy két órakor sorakozó a sportpályán. Odamentünk. A zászlóaljparancsnokunk egy műszaki százados volt, ha jól emlékszem, márpedig jól emlékszem, Gál százados volt, Gálnak hívták. És az a Gál százados tartott ott nekünk egy beszédet. A beszéd lényege az volt, hogy vegyük tudomásul, hogy a háborút elvesztettük, ettől kezdve a németek nekünk nem barátaink, hanem ellenségeink. Van még itt néhány kéziránát, mit tudom én, milyen fegyver, azt ki fogják osztani nekünk, és a Bakonyban, ha találkozunk, vagy előfordulnak ilyen német támadások, akkor a németekkel szemben használni kell. Szóval a németek voltak az ellenségünk attól kezdve. Elmondta a százados úr ezt a beszédet, utána visszamentünk a szállásunkra, és este 8 óra körül hallottuk a rádióban, hogy vége az álomnak, mert Szálasi már belépett. Szálasi belépett azzal a jelszóval, hogy minden marad a régiben, folytatjuk a háborút stb. stb. Ez volt este. Ami a tragédia, az az, hogy másnap már a századosunk nem volt velünk. De voltak velünk még nem tiszták, akadémiák, úgy hívtuk őket, hogy akcsok, azok voltak a szakaszparancsnokok meg a kisebb egységeknek a parancsnokai, nagyon elegánsan, birgeri csizmában [*birgerli csizma: nyersgumi talpú bőr katonai csizma – a szerk.*], géppisztollyal őriztek és járkáltak körülöttünk. Úgy tudtuk annak idején, és úgy emlékszem rá, hogy azok nyilas érzelmű gyerekek voltak, és az ő számlájukra írtuk azt is, hogy a mi századosunk már másnap nem volt köztünk.

Mentünk tovább, elérkeztünk Sokorópátkához. Győr közelében van Sokorópátka. És ott milyen célból, mi célból, nem tudom, de a lényeg az, hogy megint megálltunk egy kicsit. Ott maradtunk, úgy emlékszem, hogy vagy két hétig voltunk ott. Éppen

közbejött karácsony; nagyon szép kis ünnep volt, a sokorópátkai emberek nagyon kedvesek, szívesek voltak, minden család meghívott katonákat. Szóval kicsit ünnepi hangulatot sikerült varázsolni.

December 30-án arról volt szó, hogy most már ki kell menni Németországba. Itt volt az egyik tisztünknek az a véleménye, hogy parancs az, hogy ki kell menni, ennek ellenére – úgy magunk közt – azt mondta, hogy aki úgy gondolja, nem akar jönni, akkor lépjen le, ő nem tesz jelentést, ők nem ugranak utánunk, legalábbis az ő körzetében. A lényeg az, hogy nem ment el senki, együtt maradtunk. És pontosan szilveszter éjszakáján mentünk ki a határon Magyarországról, Hegyeshalomnál léptük át a határt. Az is egy érdekes dolog volt, mert már a határhoz közeledtünk, éppen szilveszter volt, amikor egyszer csak nagy lövöldözést hallottunk. Mi a vagonban voltunk. Nagy lövöldözést hallottunk. Mi a jóisten van már megint? Itt a háború? Vagy bombáznak? Akkor megtudtuk, hogy éppen éjfél volt, és a németek azzal köszöntötték az újévet, hogy elkezdtek lövöldözni. Ez egy hangulatkeltő lövöldözés volt, de nem tudtuk, úgyszólván mindenre gondolt az ember. A lényeg az, hogy bent voltunk a vagonban, és aztán elindultunk. Nem tudtuk, fogalmunk sem volt, hogy hol vagyunk. Több napi utazás után aztán Münchenben szálltunk ki a vagonból, ahol mindjárt fertőtlenítőbe vittek. Onnan elmentünk egy laktanyába.

Katonaruhában voltunk, de fegyverünk még nem volt. Kézigránátunk volt. Egy híradós laktanyába mentünk, a Dachauer Strasséból nyílt, nem tudom, milyen utca, nem jut eszembe, de egy hatalmas laktanyába, a Maximilien laktanyával szemben volt a mi laktanyánk. Még akkor este volt egy borzasztó nagy légitámadás, az amerikaiak bombázták Münchent. Több tízezer ember halt meg, az egy borzalmas látvány volt. Emlékszem, a szobánkban volt egy óra. Fél kilenckor esett le az első bomba – az óra megállt. És körülbelül fél négy körül jöttünk fel az óvóhelyről. De tessék elhinni, ezt nagyon őszintén mondom, olyan félelemérzésünk volt, hogy már ott hasaltam egy lócán – emlékszem rá –, és azon imádkoztam, hogy ez már bírhatatlan, csak jönne egy bomba, ami eltalál, és ne kelljen ezt a rettenetes hangversenyt hallani, ami volt. Hál' istennek, mi megmaradtunk.

Attól kezdve romeltakarítással foglalkoztunk, meg kiképzést kaptunk. Német katonák tolmács útján képezték ki a társaságunkat, mint rádiósokat. Tanultuk a morzét. Egész jól megtanultuk a morzét, tudtunk adni-venni, tudtuk kezelni a rádiót. Atyaisten! Csak

úgy közbevetőleg jegyzem meg, hogy úgy hívták azt az adóvevő készüléket, hogy ER-20-as. Háton kellett vinni, körülbelül 20 kg volt. Egy 30 km-es körzetben lehetett vele dolgozni. Tessék elképzelni a mobiltelefonhoz képest azt a műszert! Na, mindegy, szóval azt csináltuk, hogy hol romot takarítottunk, hol tanultunk, hol őrsgben voltunk. Úgy voltunk őrsgben a laktanyában, hogy egy német, egy magyar katona. Ott járkáltunk, ott már kaptunk fegyvert. Már volt fegyverünk. Szerettek velem őrsgben lenni. Mert arról szó sincs, hogy én tudtam vagy tudok németül, de elbeszélgetek, akkor sem lehetett eladni, úgyhogy el tudtunk szórakozni egymással, a német társsal. Mit csináljunk ott unalmunkban? – járkáltunk közben. Volt ott egy garázs, közel hozzá meg egy krumpli tároló. A lényeg az, hogy a garázsban volt egy veder, abban főztünk krumplit; mindig az előző őrsg főzött a következőnek, úgyhogy mikor mentünk őrsgbe, már meg volt főzve egy veder krumpli. Oszt ettük ott unalmunkban a krumplit, meg beleraktuk a zsebünkbe, tél volt, melegített is. Így elszórakoztunk. Hozzáteszem, hogy mióta bevonultunk – tehát szeptember elsejétől kezdve – olyan úri helyünk, mint a német laktanyában nem volt. Mert ugye, menet közben mindig más faluban aludtunk, a szalmakazalban, meg istállóban. Sosem tudtuk, hogy hol alszunk. Mentünk, és mindig más-más... Ott egy normális legénységi szobában volt kb. hat ágy, tiszta ágynemű, normálisan lepedő, takaró, párna... Nem voltunk mi ehhez hozzászokva. Azon kívül étteremben – a laktanyának volt egy étterme – ebédeltünk. Az más kérdés, hogy nem csapta el a hasunkat, de elfogadható koszt volt. Csak hát ez a bombázás mindennapos volt. Féltünk.

Ha jól tudom, éppen május elseje volt, mikor bejöttek az amerikaiak. Földadták Münchent, Münchenben nem volt harc. Ott jöttek a Dachauer Strassén befele az amerikai alakulatok dzsipekkel meg viponokkal. Mi ott álltunk az út mellett, és néztük őket. Katonaruhában voltunk mi is. Ránk se füttyültek, hogy mi ott vagyunk. Mentek a dolgukra tovább. Bent vannak... Eltelt két vagy három nap, aztán nem szólt hozzánk senki. Végül is az egyik tisztünk én nem tudom, hova ment, valamelyik amerikai parancsnokságra, és bejelentette, hogy van itt egy csomó magyar katona, egy zászlóaljnyi magyar katona – hát mi legyen azoknak a sorsa? „Na jó, azt mondja, akkor majd megyünk.” Jöttek is délután, néhány amerikai katona. Az udvaron sorakoztattak, mondták, hogy késeket, térképeket, mit tudom én, milyen eszközöket, természetesen fegyvereket lepakolni, és elindultunk.

Münchentől nem messze van egy kis falucska, úgy hívták, hogy Fürsterfeldruck. Ott egy éjszakát eltöltöttünk, aztán jöttek ilyen nagy GMC amerikai teherautók, arra felmáztunk, de mielőtt felmáztunk, ott mindenki kapott egy doboz konzervet, ilyen húskonzervfélét. Nagyon jó volt, megettük. Megyünk tovább a kocsikkal. Nem tudom, milyen falu volt, egy hatalmas mezőségre értünk, végeláthatatlan nagy sík terület, gondolom, valami lucernaföld vagy gyepes terület lehetett valamikor. Még az országúton jártunk a kocsival, mikor láttuk, hogy rengeteg ember van, rengeteg katona. Megállt az autó, elkezdtek kiabálni az amerikaiak: „Gyorsan le az autóról!” Rohantunk, rohanni kellett az amerikai katonák sorfala között. Rohantunk be abba a lágerba. Úgy mentünk a sorfalak között, hogy a katonáknál mindegyiknél volt valami eszköz – korbács, ilyen több ágból font korbács meg gumibot meg bot –, és ütöttek, ahogy ott mentük el libasorban előttük. Ütöttek bennünket, mint a teheneket vagy a disznókat, mikor a vágóhídra hajtják. Piszokul ütöttek, aztán elkapták egyiket, másikat, kihúzták, és akinél óra volt vagy valami cigarettatárca, vették el. Éppen előttem kapták el az egyik parancsnokunkat, Lájszt főhadnagyot. Úgy hívtuk, hogy Lájszt főhadnagy, egy olyan főhadnagy volt, borzasztó pedáns ember. Borzasztó pedáns ember volt mint katona is: hogy ott minden pontosan begombolva, a zsebek kivasalva... borzasztó pedáns volt. Hát kérem szépen, elkapták a köpenyét a főhadnagy úrnak, minden gomb leszakadt stb. stb.. Óráját levették, tárcáját elvették, utána seggbe rúgták, aztán mehet tovább.

Akkor bekerültünk abba a kerítés nélküli irtózatoss lágerba. Óriási sár volt. Az egy elkészerítő látvány volt. Ott már voltak napok óta, ott gyűjtötték össze ezeket a foglyokat. Láttuk, hogy ott magas rangú német tisztek tiszta sárban. Mert pár napig bírtuk mink is, hogy nem feküdtünk le a sárba, hanem ráültünk a batyunkra, a végén kanállal ilyen kis gödröket ástunk, abba lefeküdtünk. Ezek a katonák már több napja ott voltak, ott feküdt benne a sárban a német katona meg a német tisztek is. Nem is tudtuk elképzelni, mi vár ránk, borzasztó állapot volt. Jó néhány napig, vagy négy napig voltunk ott.

Aztán megint jöttek a hatalmas autók, ilyen kamion nagyságú autók, amire fölpakolták egyikre a magyarokat, másokra a románokat stb. Fölkerültünk erre az autóra, aztán elindultunk, elvittek bennünket elég messze Münchentől, Hauerblankba. Ott aztán elengedtek bennünket, hogy „Na, mehettek a francba!” Ott is volt egy ilyen mezőség szintén, ott se volt egy fűszál sem, fa se, semmi az

égvilágon. Nem tudtuk, hogy mi lesz. A lényeg az, hogy napokon belül pizszokul kialakult a tábor, mert olyat még sose láttunk, hogy jöttek ilyen munkagépek. Jött a gép, fúrta a lyukat, a következő gépen voltak rajta az oszlopok, fogta a markoló, tette bele a lyukba az oszlopot, megtömte. Utána jött egy gombolyító tuskés dróttal. Pillanatok alatt körbekerítették a tábort ezekkel a rettenetesen modern eszközökkel. A lényeg az, hogy be lettünk kerítve. Nem bántott bennünket senki, nem is törődött velünk senki. Nem volt semmink, se ennivalónk, se sátrunk. Az eső néha-néha esett, elég gyakran. Borzasztó körülmények között voltunk, míg aztán végül csak kialakult a tábori rend. Lett konyha. Arról nem beszélve, hogy milyen volt, mert nagyon-nagyon szűken mérték a kaját, nagyon. Nagyon rossz körülmények között voltunk, körülbelül szeptemberig. Dolgozni nem lehetett menni. Akkortól kezdve néha ki lehetett szökni egyszer-egyszer, és aztán csak sikerült mindig valamit lopni, lopogatni. Hát teljes bizonytalanságban voltunk ott, ugye, a kerítésen kívüli helyzetről abszolút nem tudtunk semmit, azt se, hogy Magyarországgal mi van, hogy egyáltalán hogy is állunk evvel a háborúval, hogy hogy alakult – a világon semmit se.

Május 9. körül Ulmban voltunk. Azt tudtuk, hogy a háborúnak vége, csak azt nem tudtuk, hogy nahát most... Mi nem csináltunk semmi rosszat, nem bántottunk senkit se, puskánk se nagyon volt – akkor mi...? Csak telt az idő, „jól” éreztük magunkat pizszokul ottan. Jó társaság volt, mert mindenféle típusú ember bekerült abba a lágerba. Volt ott operaénekes, magánénekes, színész, zenekar, cigányok... Megvoltunk ottan, csak éppen ennivaló nem volt, meg sátor nem volt. De mondom, szeptemberben ez is úgy nagyjából megoldódott. Néha-néha elvittek bennünket ilyen ujjlenyomat vizsgálatra. Na, mondom, ez biztos azért, hogy most már megyünk hazafele. Á, a fenét mentünk! Csak decemberben. December 30-án került rá sor, hogy hazamenjünk. Ezt megelőzően „szép” karácsonyunk volt. De akkor már sátrunk volt. Karácsonyeste bejött a sátorba egy katolikus pap, mindenkihez odament. Azzal kezdte az ajtónál, hogy „Elhoztam nektek a pápa ajándékát.” – oszt két-két darab cigarettát kaptunk. De vatikáni cigaretta volt! Úgyhogy nem mindegy, hogy milyen cigaretta volt. Így telt a karácsony. Aztán eljött a szabadulás ideje is.

Újrakezdés a háború után

Nagyon hirtelen jöttek ezek a dolgok. Egyszer csak jöttek. Névsor szerint volt a hazamenetel. Ezer ember indult haza az első csoportban, benne voltam én is. Ábécé szerint szedték a társaságot össze, az első ezer embert... Elmentünk a lágerből. Kérem szépen, az fantasztikus volt, amikor kiléptünk a lágerkapun... Vagy hat-hét napig tartott, amíg hazajöttünk. Vonattal jöttünk, de azért jöttünk lassan, mert mindig elvitték a mozdonyunkat, aztán mi ott ácsorogtunk a pályákon vagy állomásokon. Végül is csak hazaértünk. Átjöttünk a határon. Különös dolog. Említettem, hogy szilveszterkor mentünk ki a határon, és pont szilveszter éjszakáján jöttünk ismét a határon – haza. Hegyeshalomban megállt a vonat, ott adtak valamilyen levest, nem tudom már, mit, meg kenyeret. Nagyon egyszerű kis vendéglátás volt, de jólesett, mert magyar volt.

Aztán nem szívesen fogadtak bennünket, mert már volt ilyen új magyar hadsereg, és kérem szépen, azok feljöttek a vonatra, a vagonba, és akinek valamilyen jobb cucca volt, akár egy jobb derékszív, vagy egy jobb bakancs, amit ott lopott össze az amerikaiaktól, elvették mindet. Úgyhogy nagyon csúnyán bántak velünk ezek a katonák. Mindegy, mentünk tovább a vonattal, elmentünk Komáromba. Komáromban van ott egy erődrendszer; mi az Igmándi erődbe kerültünk, ott volt a hivatalos fogadása a csapatunknak. Ez úgy volt, hogy egy hatalmas, négyzet alakú udvar van ott az Igmándi erőd közepén. Borzalmas laktanya, olyan kazamatarendszerű laktanya, mint a Tiszának a gátja, olyan hatalmas dombokkal van egészen körbevéve négyszög alakban. És azok alatt a dombok alatt ilyen kazamaták voltak: folyosó, meg szinte kis cellák. Abban a cellákban nem hogy szalma volt, hanem törek – abba kellett lefeküdni.

Most elmondom a hivatalos fogadást. Magálltunk ott a laktanya közepén, díszoszlop vonalban szépen, kicakkozva. Akkor jött egy magyar tiszt. Felállt egy hokedlire ott a társaság előtt, és körülbelül a következőkkel fogadott bennünket. „Piszkos, csavargó, hazaáruló, bitang társaság, akik itt hagyátok az országot a legnagyobb bajban! Szégyelljétek el magatokat!” És a többi és a többi. „Amíg mi itt szenvedtünk, addig ti meg hátba oroztátok az országot...” Stb. Ó, mondom, ez igen! Aztán folytatta azzal, hogy „Most lépjenek ki a volt csendőrök, a volksbundisták, a rendőrök, a nyilasok!” Várt egy kicsit: „Na, nincs több? Nem baj. Akkor előveszem a névsort.” Nem tudtuk,

mi a helyzet, van névsor, nincs névsor, a lényeg az, hogy bizony lépegettek ott ki valóban. Nem mondom, hogy sokan, de az ezer közül vagy ötvenen. Akik csendőrök voltak, rendőrök meg volksbundisták, meg wehrmachtosok. Hogy azokkal mi lett, nem tudjuk. Mi még ott voltunk két napig. Fát vágtunk, meg kaptunk egy kis köménymagos levest, amikor aztán végül is megkaptuk az emlaszumsájt. Mehattünk haza.

Komáromban a hazajövetelnél is volt egy kis problémánk, mert ahogy mentünk kifele az állomásra gyalog az Igmándi erődtől – az elég messze van, legalább egy jó másfél kilométeres út –, az asszonyok ott álltak a kapuban meg a kerítés mellett, és kérdezték: „Nincs valami eladó? Nem hoztak valamit?” Hát nézünk ott az én Tóth Bandi barátommal egymásra. Kajánk nem volt. Jó volna valami. Na, mondom: „Adjuk el az egyik pokrócot!” Volt egy pokrócunk, egy közönséges kis szürke katonapokróc. Na, most már nem akarok hazudni, nem tudom, mennyiért adtuk el – de sok pénzért. Sok pénzért, tán tízezer pengőért. „Hát Bandi, tízezer pengő azért mégis sok lehet. Csak jó lehet az.” Na, van pénzünk, felültünk Komáromban a vonatra, már indult is, megyünk Pestre. A Nyugatiban megálltunk. „Na, most már kéne venni valamit, ha már ilyen gazdagok vagyunk, hogy még pénzünk is van.” Kérem szépen, két ilyen – úgy hívták, rozsláng buci – zsemle alakú kenyeret tudunk venni. Húúú! Átverték bennünket.

Jött valami vonat Debrecen fele. Természetesen mindjárt felültünk, és arra is emlékszem, hogy ott érdekes, új fogalmakkal kellett megismerkedni azon a kis rövid úton, amíg Pestről Szolnokig eljöttünk: reakció, meg nacsalnyik, meg tudja az isten, hogy milyen. A lényeg az, hogy Pestről eljöttünk Szolnokig. Szolnoktól kezdve nagyon rossz volt a közlekedés, nem is nagyon volt, mert a szolnoki híd fel volt robbantva, és két vagy három naponként egy postavonat vagy mi indult. Szolnoknál úgy határoztunk az én egyik cimborámmal, akit úgy hívtak, hogy Tóth Bandi, hogy nem várunk, elindulunk gyalog. El is indultunk. Az első állomásunk Törökszentmiklós volt, ahol egy volt valamikori munkatársunk – úgy hívták, hogy Boros Miska – ott élt Törökszentmiklóson. Egy ócskavas-kereskedést nyitott. Megkerestük, örült. Bableves volt csülökkel, megebédeltünk, még ittunk egy deci bort is, aztán elindultunk haza.

Jöttünk-jöttünk folyamatosan, folyamatosan. Jöttek ugyanitt orosz autók, de nem nagyon mertük megszólítani meg stoppolni, meg ilyesmi. Nem is tudtuk, hogy mi az,

meg féltünk is. Nagyon féltünk az oroszoktól, mert nem ismertük őket. A lényeg az, hogy Kisújszállást elhagyva fáradtak is voltunk, mondom: „Bandikám, lesz, ami lesz, próbáljunk megállítani egy autót!” – megálltunk, megállítottunk egy autót. Mondom: „Debrecen.” Azt mondja: „Nyíregyháza.” Mondom: „Az is jó, vigyél el!” – megbeszéltük a dolgot a magunk nyelvén. Azt mondja: „Öt liter vina.” – csak sejtettük, hogy miről van szó. Azt mondtam: „Jó!” Azt se tudtuk, hogy itthon egyáltalán találunk-e valakit életben. Nekünk egy vasunk se volt, honnan veszünk öt liter bort? Mondom, majd lesz valahogy.

Megérkeztünk Debrecenbe. Bevezényeltük a teherautónkat a jelenlegi Dósa nádor térre. Emlékezetemben volt az – akkor Degenfeld térnek hívták –, hogy ott a Degenfeld tértől a színház fele volt egy átjáró ház. A Degenfeld téren is volt egy kapu, a színháznál is egy kapu. „Na – mondom a sofőrnek –, itt maradsz, moment, öt liter bor, azonnal hozom.” Oszdt bementünk a Degenfeld téren a kapun, a színháznál meg kijöttünk – elfelejtettük a bort odavinni. Ez volt az első találkozásunk az orosz hadsereggel, és szégyen, nem szégyen, becsaptuk szegény fiút. Hogy az meddig várta a bort, azt nem tudom. Végső soron itt a vége, mert itthon hál’ istennek édesanyám is, nőtestvérem is megvoltak, túléltek ezt a borzalmas dolgot a szomszédok segítségével meg támogatásával.

Aztán másnap visszamentem a céghez. Ott dolgoztunk. Dolgoztunk öt hónapot, aztán megszűnt a cég. Elmentünk fát vágni, tuskózni; nagyon kemény munka volt, nagyon-nagyon kemény munka, de nevetve csináltuk, komolyan mondom, hogy nevetve csináltuk. Vasáros gyerekek voltunk, vasárusnak mindent kellett tudni csinálni – és meg is csináltuk. Sose volt fejsze se a kezünkben pedig – és megcsináltuk, és adtuk elfele olajért meg lisztért, meg zsírért, ilyen szükségleti dolgokért. Nem pénzért adtuk, mert a pénznek nem volt értéke, hanem cseréltünk. Télen már nem volt favágás lehetőség se. Életem legszomorúbb karácsonya volt, amikor csak néztünk egymásra. Szegények voltunk. Aztán januárban volt egy lehetőség: Sámsonban kerestek egy segédet. És akkor én gondolkodás nélkül gyalog kimentem Sámsonba, és mindjárt meg is állapodtunk a földműves szövetkezet elnökével. Fölvett.

Akkor még nem is földműves szövetkezet volt, nem úgy hívták. Népszövetkezet volt, utána lett földműves szövetkezet. A háború előtt Hangya szövetkezet volt.

Gondolom, a Hangya szövetkezet került másik kézbe. A lényeg az, hogy ott fölvettek a boltba. Bár én vasáros voltam, ez a bolt meg főleg fűszerbolt volt, de nem baj, ha tuskózni tudtam, akkor a sót is ki tudtam mérni. Vegyesbolt volt, ahol minden volt kocsikenőcstől kezdve petróleumig. Akkor még Sámson is olyan volt, hogy nem volt víz, villany, csatorna meg ilyesmi, akkor még ez volt a módi, petróleum meg ilyesmi. A lényeg az, hogy egy családhoz elmentem bérletbe, ahol ellátást kaptam, meg szállást adtak.

Közben a leendő feleségem is ott dolgozott a szövetkezetben mint pénztáros. Aztán valahogy úgy alakult a dolog, hogy egy év múlva vagy másfél év múlva meg is esküdtünk. Sámsonból, ahol nagyon rossz lakásviszonyom volt elcsábítottak Mikepércsre – nem nagyon kellett csábítani, küldtek, vittek, akkor nem lehetett felmondani. Jött a szövetkezetek központjából valaki, és azt mondja: „Na, Bakóczy Laci, holnaptól kezdve én megbíználak a mikepércsi szövetkezeti bolt vezetésével. Beszéld meg a feleségeddel, aztán holnap már mehettek.” Úgy is volt, megbeszéltük, Kati még ott maradt, én meg már mentem is. Hozzáfogtunk a leltározáshoz. Az volt a dologban a pláne, hogy ott egy nagyon szép kis lakást, úgynevezett szolgálati lakást kaptunk. A sámsoni lakáshoz képest ez egy szuper lakás volt, ott volt a bolt épületében. Meg a szövetkezet irodája is ott volt, most is ott van egyébként, csak most kínai bolt van benne. Mikepércsen voltunk vagy két évig.

Vissza Debrecenbe

Közben államosították a Sesztina céget – ha jól tudom, '48-ban –, és megalakult Debrecenben a Vasért. Az államosítás után úgy hívták a céget, hogy Vasért; ez egy országos vállalat volt, és a debreceni az országos vállalatnak az egyik kirendeltsége volt. Ebben a Vasértben dolgozott a Sesztina cégtől jó néhány korábbi munkatárs, akivel együtt dolgoztunk, ismertük egymást. Jártam be néha-néha, miután nagykereskedelmi tevékenységet is végeztek, jártam oda mint boltvezető vásárolni. Aztán megbeszéltük, hogy bejönnék én ide dolgozni Debrecenbe, mert mégis Debrecenhez kötődök, meg itt is dolgoztam stb. Meg is egyeztünk.

Ehhez ugye, az kellett, hogy fölmondjam az állásomat a mikepércsi szövetkezetnél. Nem ott volt a munkakönyvem, hanem a Szövosznál [*Szövetkezetek Országos*

Szövetsége – a szerk.J. A Kossuth utcán volt a szövetkezetek központja, ott volt a munkakönyvem. Bemegyek. A főkádert, a személyzetist úgy hívták, hogy Szabó Karcsi. Tulajdonképpen jó viszonyban voltunk, ennek dacára, mikor én elmondtam neki, hogy miért jöttem, azt mondja nekem, hogy „Na, ide figyelj! Te nem mész Debrecenbe, hanem elmész Nyíracrádra boltvezetőnek.” – „Ne haragudj, Karcsikám, én Debrecenhez kötődöm minden ízig-vérig, a szakmámban dolgozhatok...! – „Ne folytasd! Én megértelek téged is, de most nekünk az az érdekünk, hogy te menj el Nyíracrádra, és ott vedd át a boltot. Menj haza, beszélj meg a feleségeddel! De úgy beszélj meg, hogyha te ezt nem fogadod el, akkor mehetsz követ törni Dunapentelére.” Kérem szépen, mondom, hogy jó barátságban voltunk, de a barátság meg a pártfunkció az más. Meg az uralkodás. Nagyon keservesen vettük tudomásul ezt a döntést, de elmentünk Nyíracrádra, ott éltünk hat évig.

Ahogy a tuskózást tudomásul vettem és megszoktam, úgy bele tudtam élni magam azoknak a kisparasztoknak a sorsába, helyzetébe. Én megszerettem azokat a parasztokat, kisembereket, nehéz sorsú szegény embereket – és azok is megszerettek bennünket, nagyon jól megvoltunk egymással. Megértettem őket, a gondjukat, problémájukat. Sajnáltam is őket. Annak idején bizony Nyíracrád is nagyon szegény kis falucska volt; nehéz esztendőök voltak azok az 50-es évek, amikor tényleg a boltban csak úgy vásároltak, hogy negyed kiló cukrot, fél kiló lisztet vagy egy fél liter petró... – ezek voltak az alapvető napi cikkek. Piperecikket vagy divatáru jellegű dolgokat bizony nemigen volt az embernek pénze vásárolgatni. Én megismertem ezeknek az embereknek a sorsát, gondját-baját.

Mikor aztán Nyíracrádról eljöttem '57-ben, akkor a Vasnagyer Vállalathoz mentem el dolgozni itt Debrecenben. Végző soron onnan is jöttem nyugdíjba 1983-ban.

Amikor megszületett a lányunk, akkor éppen Mikepércsen voltunk. Nyíracrádon járt óvodába, ott kezdte meg az iskolát is, fél évig ott járt az első osztályba. Aztán Sámsonba kellett költöznünk. Debrecenben aztán nem volt lakásunk. Már fölvettek a céghez, a Vasnagyer Vállalathoz, elméletileg itt dolgoztam, de lakásunk még nem volt. Átmenetileg Sámsonban – miután ott volt nekünk rokonságunk –, ott valamilyen úton-módon kaptunk egy lakást. Sámsonba költöztünk, és körülbelül egy évig onnan jártam be dolgozni, mígnem aztán – ez megint egy külön téma volt – vettünk egy telket, illetve egy félkész házat a Gyergyó utcán 1961-ben. Nagyon kedvező vétel

volt. Véletlenül Kati járkált itt a városban, nézegetett valami lakhatási lehetőséget. Találkozott egy nagyon jó ismerősünkkel, aki a járási közigazgatásnál dolgozott, valamilyen elnökhelyettes volt – úgy hívták, hogy Lovas Imre –, akivel jó barátságban voltunk, és mondta Kati, hogy milyen ügyben jár. Azt mondja, hogy ő mint pártfunkcionárius kapott egy telket a Gyergyó utcán. Hozzá is fogott építkezni, úgy ablakszint magasságig fel is van építve a ház, meg van ott az udvaron egy csomó téglá. De közben ők meggondolták a dolgot, és nem akarják az építkezést folytatni. Már idősek voltak. „Amennyiért én vettem, odaadom nektek azt a házat.” – „Mennyi az?” Azt mondja: „35 ezer Ft.” Mikor én a céghez odamentem, 2500 Ft volt a fizetésem. Körülbelül saját zsebből olyan 20 ezer forintot tudtunk összekaparni, meg aztán segítettek a rokonok és a testvérek, de így is adós maradtunk Lovas Imre bácsinak, a volt tulajdonosnak, ha jól emlékszem, tízezer forinttal. Erre azt mondta Lovas bácsi: „Nem baj Laci, majd megadjátok.”

Hát kérem szépen, elmentünk az ügyvédhez – a Szent Anna utcán volt valami ügyvédi hivatal –, és ott csináltuk a szerződést. Ez olyan tavaszi időszakban volt, március körül, ha jól emlékszem. Az ügyvéd írja a szerződést, oszt közben rákerül a sor, hogy most ennyit készpénzben kifizetünk – és a többit hogy? Azt mondja Lovas bácsi, hogy december 31-ig. Nekem azelőtt azt mondta, hogy majd kifizetjük. Gondoltuk, majd akkor, ha... Azt mondja nekem, hogy december 31-ig. Bizony isten, majd leestem a székről. Mondom: „Honnan szerzek december 31-ig tízezer forintot? Belepirultam, belepirosodtam rettenetesen. Már ha benne vagyunk, majd lesz valami. Aláírtuk a szerződést, birtokba vettük a házat.

Rokoni meg nem tudom, milyen módszerrel – Kati volt a malterkavaró, meg hordta a maltert meg a téglát, mert én napközben dolgoztam, persze este én is – elkezdett épülni a ház. Közben megigényeltünk egy OTP-kölcsönt házépítésre. Megegyeztünk az OTP-vel, és kaptunk 58 ezer Ft hitelt. Ezt az 58 ezer forintot úgy lehetett felvenni... – borzasztó magánügyeket mesélek én itt el, és nem tudom, érdekel-e egyáltalán valakit, hogy milyen szarban voltunk mi annak idején. A lényeg az, hogy megkaptuk az 58 ezer Ft hitelt, de azt felvenni nem lehetett, csak bizonyos készülségi fok mértékéig. Ha felépül a ház gleibniig.... Gleibni – ez azt jelenti, hogy a falak fel vannak húzva, és utána jön a gerenda meg a tető. Ha felépül gleibniig a ház, akkor adnak tán 12 ezer forintot – akkor az nagy pénz volt –, ha a tető fent lesz, akkor megint adnak tízezer forintot. Hát kérem szépen, felépült a ház gleibniig. Aztán

jött a tető – igen ám, de ahhoz anyag kellett, faanyag. Családi segítséggel valahogy összeszedtük a faanyagot. Összebarkácsoltuk ott a háztetőt, végső soron nem rosszul, mert egy igazi, komoly ház lett... Megint kaptunk tízezer forintot. A lényeg az, hogy Lovas bácsi tízezer forintját ki tudtuk fizetni. De nagy szó volt! De álltuk az ígéretünket. Nagyon keservesen építkeztünk, tényleg.

Fölépült a ház. Parketta meg ilyesmi még nem volt semmi, csak le volt betonozva, mink akkor már beköltöztünk. Olcsó akácfából csináltattunk parkettát. Az egyik szobába lerakta a parkettás, én azt jól megnéztem, hogy hogy csinálja, aztán a másik szobát én csináltam. Kétszobás ház volt: nagy előszoba meg konyha, meg terasz. Félve ugyan, de bejelentettük, hogy kész a ház. Jött ki a műszaki ellenőr, és megértő volt, azt mondta, így csinálja ezt más is. Aztán benne laktunk már, de úgy a lehetőségeinkhez képest mindig egy kis festéket vettünk, vagy a teraszt megcsináltuk... – szóval kialakítottuk. Így kerültünk Debrecenben a Gyergyó utcára.

És 12 év múlva lebontották. Szanálás. Akkor jött az új városi rendelkezés, akkor kezdődött a panelház program. Annak a Gyergyó utcai panelházsornak a helyén volt a mi házunk. Gyönyörű szépen kialakítottuk a kertet. Nagy, széles utca volt. Összesen 12-13 ház volt, mind jó barátságban voltunk ottan. A kertünk gyönyörű volt, 200 négyszögöl volt, élveztem. Kérem szépen, a lényeg az, hogy szanálták. Megfellebbezhetetlen volt a kisajátítás. Szanálták a lakásunkat, fizettek érte 280 ezer forintot, és adtak egy háromszobás lakást a Darabos utcán a hetedikén. A lányunk férjhez ment '74-ben, úgyhogy a kapott pénzből valahogy kigazdálkodtunk a gyerekeknek is egy lakást. Ők szintén a Gyergyó utcán kaptak egy háromszobás lakást. Ami beugró volt, mi adtuk. A vejem a GÖCS-ben [*Gördülő Csapágy Művek – a szerk.*] dolgozott, onnan is kapott tényleg valami lakástámogatást. A lényeg az, hogy megvették a lakást. Igen ám, de nem sok idő múlva elment a vejem Lengyelországba, Varsóba, a vállalat kiküldetése kapcsán. A nyelvet tudta, az orosz nyelvet, és valami nemzetközi kapcsolatok osztályának a vezetője lett ott, mert nagyon jól beszélt lengyelül, oroszul, németül, angolul. Akkor már Kati is végzett, meg a gyerek is nagy volt... Magyar szakon végzett az egyetemen Debrecenben. Lényeg az, hogy kimentek Varsóba, öt évig ott laktak. A Gyergyó utcai lakást eladták. Eladtuk, én adtam el, illetve visszaadtuk az OTP-nek... Mikor hazajöttek, az Akadémia utcán kezdődött egy nagy építkezés...Az építkezésbe beszálltak a

gyerekek is a saját pénzükkel meg a mi támogatásunkkal, és véső soron ott lettek tulajdonosai egy társasháznak, amiben jelenleg is laknak.

A nővérem – hogy úgy mondjam – az édesanyám áldozata lett. Édesanyám mindig beteg volt, a nővérem azért is nem ment férjhez, mert az édesanyám egészségi állapota megkívánta, hogy ápolja. Ezért én nagy hálával tartozom a nénémnek, sose tudom neki megfizetni. Viszont ő is fogságban volt. Úgy került oda, hogy a 6. hadtestnél dolgozott mint gépíró. Csak úgy, hogy elmegyünk, és jövünk vissza nem soká, elment a hadtesttel mint polgári alkalmazott. Jóval hamarabb visszajött, mint én, de ő is elment egész Ausztriáig. Amerikai fogság volt... angol vagy amerikai, nem is tudom. A lényeg az, hogy utána dolgozott a megyei tanács mezőgazdasági osztályán. Így kaptak a gyerekek is házhelyet: Mária járt közbe, hogy ott dolgozott. Mikor a megyei tanácstól eljött, utána az Agráregyetemre ment, az állattenyésztési tanszéken volt, először mint gépíró. Végsősoron irodavezető lett ott, azon a területen. Nagyon jó kapcsolatot alakított ki a rektorral, úgy kapták a gyerekek az Akadémia utcai helyet, az Agráron keresztül. Igen ám, de '74-ben anyám meghalt, a nővérem meg beteg lett. Mellrák lépett be az életünkben, és 65 éves korában meghalt. '85-ben. Ez nagyon rövid volt, amit mondtam erről a dolgról, de bennem nagyon él.

Ezt a szövetkezeti lakást a nővérem kapta. Miután ő meghalt, albérlők laktak itt. Közben az unokák felcseperedtek. A kisebbik unokánk az orvosegyetemre járt, és egyszer bejelentette, hogy ő ideköltözne. Mi a Darabos utcán laktunk, és '92-'93 körül bejelentette Gergő, hogy ideköltözne, ne foglalkozzunk az albérlőkkel. Mi ennek nagyon-nagyon megörültünk. Az apja a mi segítségünkkel ezt a lakást tetőtől talpig átalakította. Nagyon szép fürdőszobát csináltatott, konyhát csináltatott, villanyhálózatot – majdnem hárommillió forintot költött rá.

Közben Gergőnek lett egy barátnője, aki aztán később a felesége lett, most is megvannak jól. Elvégezte az egyetemet, és utána a Kenézy Kórházban dolgozott egy rövid ideig, de nem szeretett ott lenni. Először orvoslátogató volt – nem tudom, melyik gyárnak a képviselőjében –, aztán kapott egy ajánlatot egy pesti gyógyszergyártól, a debreceni fizetéséhez képest háromszor vagy négyszer annyi fizetést ajánlottak neki, és ő meg elfogadta ezt az ajánlatot és fölment Pestre, nem orvoslátogatóként, hanem úgy hívták, hogy gyógyszermenedzser. Ott dolgozott, albérletben lakott a feleségével. Időközben úgy gondolta – és ehhez mi is súgtunk

neki –, hogy az, hogy albérletben lakik havonta 85 ezer forint plusz rezsziért... akkor jobban jönne ki, ha a pénzéhez képest – meg egy kis szülői támogatással – venne egy lakást, még akkor is, ha hitelt is vesz fel. Mert akkor, ha törleszt, akkor legalább magának törleszt, és nem az albérletben dobja ki a pénzt. Így aztán Budakeszin vett egy szép kis házat. Gergőnek a bátyja jól menő tömítéstechnikai vállalkozást vezet az apjával együtt. Angol szakon végzett, de aztán belementek ebbe az üzletbe, és itt maradt. Megnősült, van két fia. Úgyhogy három dédunokánk van.

Amikor Gergő elment Pestre, akkor kerültünk ide. Nem adtuk el a Darabos utcát, hanem azon volt a hangsúly, hogy ez a lakás szépen fel van újítva. A Darabos utcai lakás eléggé felújítás előtti állapotban volt, és úgy gondoltuk, hogy mink avval nem foglalkozunk. Hozzáteszem, hogy eleve az a lakás a nagyobbik unoka nevére van íratva. Mikor meg lehetett venni, már a nagyobbik unoka olyan idős volt, hogy a nevére lehetett írni. A lényeg az, ha már két lakásunk van, ne ezt adjuk ki albérletbe, mert ez egy szép lakás ahhoz képest, amilyen a Darabos utcai. Úgyhogy elköltöztünk a Darabos utcáról ide, a Darabos utcai lakást meg kiadtuk. Három évvel ezelőtt költöztünk ide.

Fényképalbum

Fénykép címe:	Szüleim esküvői képe
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1908
Kulcsfigurák:	Bakóczy János, Falusy Mária

Ez a szüleim esküvői képe. Anyai részről is, az apám részéről is a nagyszülők csizmadiák voltak. Édesapámék tízen voltak testvérek: két fiú volt, a többi lány.

A Homok utcán meg a Nyíl utcán elég sok csizmadia volt. Én mint gyerek onnan ismertem a csizmadiákat, hogy annak idején az iparosok között olyan módszer alakult ki, hogy ha valami hír volt – valamelyik csizmadia meghalt, vagy közgyűlés volt a szakosztályban, csizmadiaszínben volt valami változás –, akkor a főcsizmadia elindított egy úgynevezett táblát. Arra volt felcsirizelve vagy tűzve a hír, hogy ki halt meg, mikor lesz a temetése... – valaki elindította, és egyik csizmadia adta a másiknak. Ezt a feladatot a mi esetünkben én láttam el; mikor hozzánk jött a tábla, apám elolvasta, akkor ideadta nekem: „Na, Laci fiam, vigyed Ladányi bátyádhoz!” Az jóformán szemben lakott velünk; nem volt rokonság, de valahogy jó barátság címén

Ladányi bácsiék voltak az én keresztszüleim, a keresztapám. Aztán Ladányi bácsinak a fia vagy a lyánya meg vitte megint tovább a következő csizmadiához. Így ment ez sorba.

Az eladásban a csizmadiaszín nekünk egy fontos színtér volt, mert ott árulták a csizmadiák a csizmát, ott volt az összes kínálat. De nyáron a csizma nemigen kellett; a termelés akkor is folyt, és amit termeltek, azt vitték a zálogházba. Itt a Csapó utca elején volt a zálogház. Amit a zálogházban kaptak egy kis pénzt, abból vették az anyagot, abból csinálták a csizmát – így forgott folyamatosan. És akkor ősszel, amikor elkezdődött az esős időszak, akkor vették a parasztok a csizmát. És a nyáron termelt csizmák akkor kerültek eladásra.

Fénykép címe:	Édesanyám
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1910 körül
Kulcsfigura:	Bakóczy Jánosné, sz. Falusy Mária

Édesanyám valóban egy jó kedélyű asszony volt. Nagyon vallásos asszony volt, a Bibliát úgy ismerte, hogy szinte egyik-másik tiszteletes úr tanulhatott volna tőle. Nagyon vallásos asszony volt, és úgy nevelt bennünket is... Apám is elment az ünnepeken a templomba, de nem volt olyan mélyen vallásos, mint anyám. Anyám egy mondására emlékszem, amikor édesapám már beteg volt, és egyre rosszabb állapotba került, és aztán voltak azok a nehéz gazdasági viszonyok, a '31-'32-es években. Egyre nehezebb lett a helyzet. Szólása volt az „Azt bünteti, kit szeret, másként ő nem is tehet.” ének.

Arra emlékszem, hogy annak idején egy háziasszonynak nem olyan körülmények között kellett élnie meg dolgoznia, mint manapság. Egyrészt a takarítás, másrészt a teknőben mosás – még szappant is főztünk disznóölés után. És azonkívül egy időszakban, a vége fele már, amikor apámnak egyre nehezebb lett a helyzete, még a csizmakészítés műveleteibe is besegített. A csizmának volt itt fent egy szegélye, szíjból fonták, fonott szegélye volt. Azt például édesanyám fonta, édesanyám varrta föl a csizmára. Emlékszem rá. És arra is, hogy a bőrbeszerzés – a Csapó utcán volt egy bőrkereskedés, a Schwartzkopft-féle bőrkereskedés –, édesanyám dolga volt, ő járt vásárolni.

Aztán élesen bennem van, hogy 1932-ben lett anyám beteg. Ez a reuma vagy ízületi csúsz annyira megtámadta, hogy nem tudott dolgozni. De nemhogy nem tudott dolgozni, hanem rendkívül éles fájdalmai is voltak. Úgyhogy bizony attól kezdve még nehezebb lett a dolog, mert gyakran volt kórházban, folyamatos lett az orvosi kezelés, a gyógyszer. Emlékszem erre az időpontra. Egy mosás közben mondta azt: „Hát nem bírom csinálni! Nem bírom befejezni!” – annyira intenzíven jelentkeztek ezek az ízületi tünetek. Attól kezdve aztán szinte egész élete folyamán végigkísérte ez a csúsz, hol könnyebben, hol nehezebben, de mindig vele volt, gondot, problémát okozott egész életében. Nagyon nehezebbre esett, de ha a körülmények úgy adódtak, hogy valamit kellett dolgozni, varrogatott – boltokba különböző fehérnemű dolgokat, ágyneműket –, hajtotta a gépet avval rossz kis kezével, muszáj volt.

Az is egy nagy traumát okozott anyám életében, amikor meghalt az én Jancsi bátyám 22 éves korában. Az egy nagy tragédia volt, azt sem tudta kiheverni egész élete során sem.

Kétszobás lakásunk volt: egy szoba, középen egy konyha, utána még egy szoba. Nem volt különösen nagy lakásról szó, de tbc-s volt édesapám, abban is halt meg, a bátyám szintén. És csodálatos módon – és ma is csodálkozom rajta – én meg a nőtestvérem meg anyám is ott éltünk együtt, és nekünk ez a fajta problémánk nem volt egész életünkön keresztül. Igaz, anyám nagy óvatosságból minden évben vitt bennünket ellenőrzésre, különös tekintettel a tüdőre, de attól még előfordulhatott volna, minthogy ez elég elterjedt betegség volt a 30-as években, de hála istennek, mink ezt a súlyos betegséget megúsztuk. Ma se tudom, hogy hogy ilyen körülmények között hogyan, de mégis túléltek.

Fénykép címe:	Édesapám
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1910 körül
Kulcsfigura:	Bakóczy János

Édesapám. Emlékszem rá, hogy amikor óvodába jártam, és hazamentem, mindig megkérdezte: „Na, mit tanultál? Akkor elmondod nekem, hogy mit tanultál, melyik verset.” Elmondtam, és akkor benyúlt a pankri fiókba – a pankri a cipészeknek a műszertárolója volt –, és elővett egy szaloncukrot. Ez volt a honorárium, hogy elmondtam a verset.

Nagyon kedves emlékeim fűződnek nekem az óvodához. Az óvodában is volt záróvizsga, a záróvizsgán szerepeltem sarkantyús csizmában. Nagy szám volt az. Édesapám kísért el – még arra is emlékszem – a záróvizsgára. Nagy műsort mutattunk ott be.

Apám – követve a családi tradíciót – csizmadia lett. A Homok utca 58. szám alatt laktunk, és ott volt a műhely is. Míg fiatalabb volt, elég jól ment a szakma. Kellett a csizma. Ahogy öregedett, sajnos beteg lett. A kor betegsége, a tüdőbaj lepte meg a családot olyan mélységig, hogy apám '33-ban halt meg, volt egy bátyám, aki '30-ban halt meg 22 éves korában. Anyám ezt sosem felejtette el, minden nap emlegette. Ez egy nagy tragédia volt.

Fénykép címe:	Édesapám baráti társasága
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1904
Kulcsfigura:	Bakóczy János

Itt már egy társaság van: 1904. augusztus 20. Balról a második apám, a harmadik Marozsán Gyuri bácsi, apámnak az egyik sógora, Bakóczy Erzsike nénémnek, apám egyik testvérének a férje. A két szélső legényt nem ismerem. Nem tudom, kicsodák. Marozsán Gyuri bácsiékhöz gyakori vendég voltam. Szerettem oda járni, mert volt egy Gyuri nevű fiuk, nálam egy kicsit idősebb volt. Az tanító lett. Aztán volt két nővére. Az egyik Marozsán Kati volt, a másik Marozsán Böske. Azok már nagy lányok voltak, és arról voltak híresek, hogy szerettek bálozni. Szép lányok voltak.

Annak idején a társadalmi élet meg a rokonság körében a kapcsolat élénkebb volt, meg intenzívebb volt, mint most. Mert akkor egy névnap vagy egy születésnap, vagy egy disznótor családi esemény volt, amikor a rokonok, az ismerősök, a szomszédok összejöttek, és annak rendje-módja szerint elbeszélgettek. Arra biztosan emlékszem, hogy jó kedélyű, vidám ember volt az apám is, a testvérek is meg a rokonok, de italozásról vagy ilyesmiről, szóval ilyen rossz értelemben vett italozásról nem tudok. Nem is volt. Jó hangulat volt, de a megfelelő keretek között.

Fénykép címe:	Nővérem és bátyám
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1923
Kulcsfigurák:	Bakóczy János, Bakóczy Mária

1923-ban készült a kép: bátyám és nővérem. Hol volt akkor még tollaslabda? Ez a fényképésznek egy dekorációja. Nem volt nekünk tenisz meg tollaslabda.

A nővérem ruháját nem anyám varrta; akkor még nem a varrással foglalkozott édesanyám, akkor még a háztartás, a ház körüli dolgok voltak a fontos teendők. Jancsi bátyámnak látom, hogy még csizmája is volt. Megjegyzem, nekem is volt csizmám. Ő 1923-ban 14 éves lehetett.

Bátyám leérettségizett és a DMVV-nél, a Debreceni–Nyírbátori Vasútnál, a villamos társaságnál helyezkedett el, nem tudom, milyen minőségben, de nem sokáig tudott dolgozni szegény, mert tébécés lett, és meghalt '30-ban. És csodálatos módon – ma is csodálkozom rajta – én meg a nőtestvérem, meg anyám is ott éltünk együtt, és nekünk ez a fajta problémánk nem volt egész életünkön keresztül. Igaz, anyám nagy óvatosságból minden évben vitt bennünket ellenőrzésre, különös tekintettel a tüdőre, de attól még előfordulhatott volna, minthogy ez elég elterjedt betegség volt a 30-as években, de hála istennek, mink ezt a súlyos betegséget megúsztuk. Ma se tudom, hogy hogy ilyen körülmények között hogyan, de mégis túléltek.

Fénykép címe:	Legénykori képem
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1942
Kulcsfigura:	Bakóczy László

1942-ben készült, amikor fölszabadultam, mint segéd. Tehát attól kezdve vaskereskedő-segéd úr voltam. Persze, akkor már nagylegény voltam, akkor már elkezdődött a tánciskolázás, az udvarlás. Annak idején tényleg olyan összetartó volt ez a cégnél dolgozó fiatalság, hogy együvé ment szórakozni. Néha-néha elmentünk egy kicsit poharazni is, följártunk az Iparos Körbe, az a Simonffy utcában volt. Ott biliárdoztunk, persze úgy a magunk módján, mert csak biliárdozni akartunk, de nem nagyon tudtunk. Eltöltöttük az időt. Aztán jártunk kérem szépen, szerenádot adni. Ismerősek voltak a lányok is, mert e tekintetben is ismerte mindenki mindenkinek a partnerét, a kislyányokat ismerték, és együtt mentünk el szerenádot adni – jó nagy területet bejártunk 3-4 cigánnyal. Aztán jó hangulatban énekelgettünk. Ez volt a szerenád.

Aztán udvarolgattunk. Igen, én is udvarolgattam egy kislyánynak; szerettem is azt a kislyányt, udvarolgattam neki vagy másfél évig, ha jól emlékszem vissza. Másfél évig jártunk együtt, ennek ellenére mindig kezet csókolommal köszöntem, nem tegeztük egymást, magázódtunk. Lényeg az, hogy aztán valahogy mégiscsak megszakadt a kapcsolat, de azért csak úgy bennem maradt sokáig ez a szőke kislyány. Olyan oka volt ennek, hogy férjhez akart menni a kislyányka, de én még akkor nem éreztem magam arra alkalmasnak – még katona sem voltam. Az én körülményeim nem voltak olyanok, hogy egyáltalán gondolkodni, gondolni is lehetett volna effajta dologra. Ha nem is örömmel, hát tudomásul vettem. Megmaradtunk egymásnak mint szép emlék.

Fénykép címe:	Munka közben a Sesztina cégnél
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1942 körül
Kulcsfigura:	Bakóczy László

Készülhetett '42-'43-ban, itt már kereskedősegéd vagyok. 16 éves voltam amikor a Sesztina Vaskereskedésbe kerültem. Nagyon nagy szó volt oda bekerülni. Emlékszem, hogy négy inast vettek fel, de harminc jelentkező volt. A Sesztina cég kivétel volt a többi kereskedelmi vállalattól, mert általában a tanulói idő három esztendő volt, de nálunk, a cégnél két év és nyolc hónap volt a tanulási idő, úgyhogy némileg rövidebb volt.

Még az első napokra is emlékszem, amikor megtanították az embert arra is, hogy kell sepregetni. Mert nem voltak ám az üzletben takarítók, az az inasok dolga volt. Ha jól emlékszem, kilenc vagy tíz inas volt, kategóriánként volt elsőéves inas, másodéves inas és harmadéves inas. A szakmát a sepregetéssel kellett elkezdni, mert mindig azt mondták nekünk, hogy a sepregetéstől a főkönyvelésig meg kell tanulni a szakmát. Úgyhogy az öregebb inasok tanítottak meg sepregetni, aztán úgy fokozatosan mindig több-több feladatot kaptunk. A pulthoz egy darabig nem mentünk. Nem tudtuk volna még a vevőt meg se szólítani, hanem először az áruátvételnél dolgoztunk, ott bizonyos Szekeres bácsinál. Bontottuk a ládát, szedtük ki az árut, átvettük, darabra megszámoztuk, utána elraktuk stb. És aztán folyamatosan, amikor volt egy kis alkalmas idő, beugrottunk a pult mögé, ott megfelelő ellenőrzés mellett elkezdtünk dolgozni a szakmában.

Nehéz munka volt. A legkönnyebb köteg vas 50 kg volt, de volt olyan köteg vas, amelyik 60-65 kg – hát például egy készlet ráfa, amiből a két első kerékre is kellett. A hátsó kerék nagyobb volt, arra hosszabb kellett, az 12 mm vastag, vagy 14 mm vastag, a lényeg az, hogy az nehéz volt. De nagyon jól bírtuk, nem panaszkodtunk erre, sőt virtuskodtunk. Volt például szekértengely – az is 40 kg-tól kezdve egészen 80 kg-ig –, ami 1,5 m vagy 1,6 m hosszú vastengely volt, amit szinte élveztünk megfogni, és nyomtuk ki. Akkor is volt virtuskodás. Sportkörbe nem jártunk, de azért virtuskodtunk egymással, hogy ki hányszor tudja kinyomni – ez hozzátartozott a szakmához. Azt a köteg vasat senki sem mérte le helyettünk, a mi dolgunk volt. Ebbe bele kellett jönni, bele kellett edződni – és bele is edződünk, és szó nélkül csináltuk. Ami sokszor kellemetlen volt, az az, hogy télen mindég borzasztó hideg volt a vas: deres volt, hideg volt, hozzáragadt az ember keze, amikor megfogta. Különösen egy leltározás alkalmával, amikor az ott lévő rengeteg sok vasat, több tonnányit, el kellett vinni a mérlegre, lemérlegelni, aztán visszarakni a helyére – ez nagyon kemény munka volt, de azt is meg kellett csinálni. Nem panaszkodtunk mi azért, ez volt a szakmánk, ezért mentünk vasárusnak.

Edények voltak, aztán fürdőszoba berendezés jellegű dolgok, ilyen könnyebb jellegű dolgok voltak a pincében. Az udvaron súlyáruk voltak, nehéz vasáruk. Aztán volt egy padlás – ma is megvan, most láttam nem régen –, ahol kolompok voltak tárolva. Kérem szépen, a kolompvásár az egy élmény volt. Amikor bejött egy juhászember vagy egy parasztember a Hortobágyról Debrecenbe kolompot vásárolni, az úgy jött be reggel, hogy nem volt más dolga, csak az volt a dolga, hogy válasszon egy jó kolompot. Hihetetlen, hogy milyen hallása volt azoknak a parasztembereknek a kolompvásárlásnál. Volt ott 100 kolomp. Az mindet megkongatta, hogy melyiknek milyen a hangja. Azt mondja, az a lényeg, hogy alávágjon a másíknak. Ez egy borzasztó komplikált, bonyolult szakma volt. Órákat eltöltöttünk, mire a juhászember ki tudott választani egy kolompot.

Ugyanez volt a helyzet a kaszánál. Az, hogy kaszavásár, az azt jelentette, hogy kiraktunk ott 8-10 kaszát a pultra, hozzáfogott válogatni a gazdálkodó ember, a parasztember – az megint egy külön tudomány volt. Szalmaszálat tett rá, hogy az hogy vonzódik a kaszához, akkor húzta végig rajta a kezét, hogy nem-e csorba, akkor megpengette, hogy milyen a hangzása, milyen a pengéje, akkor nézte az ívét. Hihetetlen, hogy mennyi problémát okozott egy-egy kaszavásárlás. Egyébként erről a kaszavásárról Móricz Zsigmondnak van az egyik novellája. Nem tudom, mi a címe, de a lényeg az, hogy a kaszavásár van benne leírva, szinte azonos módon, mint ahogy én ezt most elmondtam, mint ahogy az tényleg a valóságban megtörtént. Nagyon fontos szerszám volt a parasztnak a kasza. Nem mindegy volt, hogy hogy volt megkálapálva, nem mindegy, hogy milyen volt az éle, a hossza. Az megint olyan dolog volt, mint a kolomp. Bejött, és nem sajnálta rá az időt, órákig válogatta, hogy melyik lesz a legjobb kasza. Hiába mondtam neki, hogy: „Kedves bátyám! Látja, hogy ez török kasza. A török kasza csak a kasza, a többi az nem kasza.” Nem hallgatott senkire, csak magára. Az aztán ki volt válogatva takarosan, az a kasza. Mindig egy ilyen türelemjáték volt. Rendben van, mikor nem voltak sokan a boltban, elbíbelődött vele az ember, hallgatta a véleményeket, de mikor sokan voltak, akkor azt mondtuk: „Jó, bátyám, itt van, tessék, válogassa, ameddig akarja, aztán majd szóljon, ha le kell blokkolni.”

Tűzhely. Sok bajunk volt a tűzhellyel. Egy emeletre kellett fölhordani a tűzhelyeket. Mikor megjött egy vagon tűzhely, föl kellett hordani az emeletre, ott egymásra rakni

stb. Annak idején is a tűzhely a háziasszonynak egy fontos eszköze volt. Ilyen színű, milyen dekor, milyen virág van rajta, meg mit tudom én, vonalkák meg csempe. Szóval ezzel is sok gond volt, bár márkát illetően csak egy tűzhelyünk volt nekünk: a salgótarjáni Luna. Erről annak idején volt egy szlogenem, én írtam. Az úgy szólt: „A tűzhelyek királya a salgótarjáni Luna, árusítja Sesztina.” Ez a hirdetésekben is megjelent. Mint ahogy annakidején a mozikba voltak ilyen hirdetések a szünetben: „Boldog házasság csak Kostya ékszerekkel köthető.” Vagy: „Ha költözik, szállíttat, Vasadira számíthat.” Többek között ez is egy kis vásári szlogen volt.

Fénykép címe:	Egykori Homok utcai házunk
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1960-as évek
Kulcsfigura:	(ismeretlenek)

Ez a Homok utcai házunk. Készült az 1960-as években, de akkor már régen máshol laktunk.

Kisgyermekkorom szép emlékei fűződnek ehhez a házhoz. Innen jártam óvodába. Jókat játszottunk ezen az udvaron. Szépek voltak a karácsonyok – mert akkor születtem, éppen karácsony estéjén –, a bátyám, nővérem mindig csodálatosan szép karácsonyestéket rendezett. Aztán itt volt ez a bizonyos külső szoba, ez egy nagy szoba volt. Középen volt egy nagy konyha, ami nemcsak konyha volt, hanem ott volt apámnak a műhelye is. És volt egy kisebb szoba, amelyiket nem is tudom, mire használták. Amikor apám súlyos beteg volt, ott aludt.

Fürdőszobánk persze nem volt, sehol nem volt. Volt egy horganyzott lemezből készült kád, az volt a fürdőszoba. A víz pedig a következő módon került: akkortájt létesült a debreceni hőforrás, ott a Sámsoni út és az Acsádi út háromszögletében tört fel a víz, egy gyógyhatású víz, abból a vízből lehetett rendelni. Egy lajtos kocsival hordták a vizet a város egész területén. Volt valahol valamilyen központ, ahol meg lehetett rendelni, hogy például én szombaton délutánra kérek egy dézsa vagy két dézsa vizet, és akkor azt olyan melegen, ahogy a forrásból jött, a lajtból hozták oda a házhoz, és azt öntöttük a fürdőkádba. Ez volt a fürdés. Persze annak idején egy ilyen vízben – különösen a gyerekek – egyik a másik után fürödtek meg.

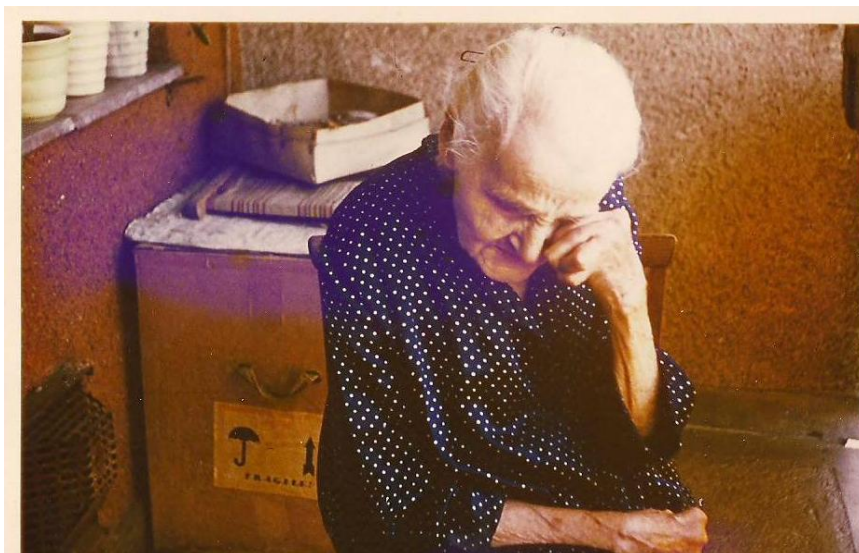
Fénykép címe:	Családi képünk
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1954
Kulcsfigura:	Bakóczy László

Ebben az időszakban Nyíraczádon voltunk, Nyíraczádon éltünk. Ott voltam a földműves szövetkezeti bolt vezetője. Ott éltünk több mint 6 éven keresztül. Én a városban nőttem fel, nemigen volt nekem semmiféle falusi kapcsolatom, de miután a sors úgy hozta, hogy elkerültem falura, én úgy bele tudtam élni magamat a falusi emberek helyzetébe, sorsába, gondjába-bajába, hogy én megszerettem a falusi embereket, és a falusi emberek is megszerettek engem. Nagyon jól megvoltunk egymással. Megértettem őket, a gondjukat, problémájukat. Sajnáltam is őket. Annak idején bizony Nyíraczád is nagyon szegény kis falucska volt; nehéz esztendő volt az az 50-es évek után mindegyik. Amikor tényleg a boltban csak úgy vásároltak, hogy $\frac{1}{4}$ kg cukrot, $\frac{1}{2}$ kg lisztet vagy egy $\frac{1}{2}$ l petrólt – ezek voltak az alapvető napi cikkek. Piperecikket vagy divatúru jellegű dolgokat bizony nemigen volt az embernek pénze vásárolgatni. Én megismertem ezeknek az embereknek a sorsát, gondját-baját. Végül is '57-ben csak sikerült valahogy bekeveredni Debrecenbe.

Fénykép címe:	Feleségem Kati lányunkkal
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1954
Kulcsfigura:	Bakóczy Lászlóné, sz. Nagy Katalin

Debrecenben készült ez a kép. Egyszer volt Debrecenben egy úgynevezett vidám vásár, annak idején volt ilyen. A Nagyerdőn, ott a csónakázó tó környékén voltak ilyen pavilonok, sátrak. Itt a háttérben egy kicsit látszik is belőle valami. Előtte ott volt a csónakázó tó körül egy kis park.

Fénykép címe:	Édesanyám
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1966
Kulcsfigura:	Bakóczy Jánosné

Édesanyám 78 évesen. A képen jól látszik, hogy a kezei reumásak. A Füredi úti lakás ekkoriban nővérem tulajdona volt, anyámmal együtt itt laktak. Jellemző kép: anyám mindig olvasgatott. Szeretett olvasni, főleg a Bibliát meg ilyen vallásos jellegű könyveket. Betegsége rengeteget kínozza. Szinte ezen a képen is látszik a fájdalom... meg a visszaemlékezés a hosszú, nehéz időszakra, ami mögötte van.

Fénykép címe:	Lányom
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1975 körül
Kulcsfigura:	Bakóczy Katalin

Nincs rajta dátum, de a hetvenes évek közepén készülhetett, Kati valószínűleg egyetemista volt. Jó tanuló volt mindig. Az iskolai munkája mellett az egyetemi színjátszó körben is nagyon aktívan részt vett, a versmondásban volt kiváló. Egyszer egy országos első díjat nyert szavalóversenyen, van róla dokumentáció is: nagyon szép újságcikket írt erről egy Bényei nevű újságíró. Katinak a diákkorára, egyetemi első éveire – mert egyetemista volt még, mikor férjhez ment – nagyon jellemző volt ez a vers szerető stílus. Éjjel-nappal a verset mondta, nagyon szeretett verselni. Ezzel tényleg nagyon szép eredményeket ért el, büszke is volt rá mindig, erre a versmondásra. Még középiskolába, a kereskedelmibe járt, amikor az első díjat elhozta.

Lehet, hogy szándékosság volt benne, hogy kereskedelmibe adtuk, miután én is kereskedő voltam. Nem szerette a reál dolgokat, ennek ellenére egyszer rábeszéltek, rábeszéltem, hogy jelentkezzen a közgazdasági egyetemre. Fel is mentünk a felvételre nagy bosszúságára, de valahogy úgy intézte a dolgot, hogy nehogy véletlenül sikerüljön. Egy évig vagy két évig dolgozott a cipőnagykernél, mert nem vették fel mindjárt az egyetemre. Nem szeretett az irodában lenni, utána viszont hamarosan felvették a Debreceni Egyetemre magyar-népművelés szakra, itt aztán bevetette magát a magyar nyelv és irodalomba. Nem kellett különbözetit tenni, hogy nem gimnáziumban érettségizett, mivel az első díjat is elhozta.

Fénykép címe:	Gyergyó utcai házunk
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1970-es évek eleje

A Gyergyó utca 10. szám alatti ház kétszobás lakás volt szép kerttel. Előszobás, fürdőszobás, nagy előszobával meg terasszal. A lényege a dolognak az, hogy nagyon-nagyon a kényszer vitt rá minket, hogy valahogy vissza tudjunk települni Debrecenbe. Mert azt megelőzően Nyíraczádon laktunk, illetve Sámsonban, mert nem volt lakás. Nagy nehézségek árán, és természetesen a véletlen is közrejátszott abban, hogy sikerült végül is megvenni ennek a háznak a telkét, egy olyan telket, amin már volt egy megkezdett ház.

Az alapja már megvolt, az ablakig már el is volt készülve, voltak ott téglák meg meszesgödörök – tulajdonképpen folyamatban volt egy házépités. Akitől megvettük, úgy gondolta, hogy nem tart rá igényt, nincs rá neki szüksége, mert volt egy nagyon jó bérlakása. Véletlenül összetalálkoztak a feleségemmel, és mondta, hogy nahát, neki van, szívesen eladja nekünk azon az olcsó áron, amiért ő kapta. 35 ezer forintért vettük mi azt a telket. De hogy lakható legyen, föl kellett építeni a házat. Vettünk föl 58 ezer forint OTP-kölcsönt, aztán ebből az OTP-kölcsönből nagy nehézségek árán – meg a saját munkánkkal, meg rokonai segítséggel meg támogatással – sikerült végül is lakhatóvá tenni úgy-ahogy. Még nem is volt egészen készen, nem volt leparkettázva minden stb., beköltöztünk, és úgy, ahogy a pénzünkből futotta, úgy igyekeztünk mindig valamit rendbe tenni: egy teraszt, egy festést. Rengeteg munka volt még ott. De nagy kedvvel csináltuk, nagy szeretettel, odaadással mind a ketten, és végül sikerült szépen összehozni. Közben alig hoztuk szépen össze, mindjárt szóba került az önkormányzati – illetve akkor még tanács volt – terv, hogy ezt a területet szanálni fogják. Jött ez a panelépítési program, kiszemelték azt a területet panelház építésre. Abban a kis utcában, ahol mi voltunk, a Gyergyó utcában összesen körülbelül 12 ház volt, mindegyik új építésű, 10-12 éves házak voltak. És kérem szépen, szanálták az egész területet. Nagy, széles utca volt, és sok bérlház elfért rajta.

12 évig laktunk ott, '74-ben szanálták. Az az igazság, hogy életünk egyik legfájóbb időszaka volt, amikor abból a házból ki kellett költözni. Megsirattam, megmondom őszintén.

Amikor megkaptuk ennek a háznak az értékét – 280 ezer forintot kaptunk érte meg egy lakást –, akkor ebből a 280 ezer forintból még tudtunk besegíteni a gyerekeknek. Azok is kaptak egy OTP-lakást, szintén a Gyergyó utcán, de már a nagy panelben. És akkor vettük a Kartács utcán a kertet. Megvettünk a Kartács utcán két 400 négyszögöles kertet. Mi telepítettük be gyümölcsrel. itt is szanálási ügybe keveredünk bele, de ezt nem szanálták, hanem rendezték a területet. A területrendezés úgy történt, hogy annak a blokknak, ahol volt vagy harminc 200 négyszögöl körüli tulajdonos, mindegyik területéből elvettek 27%-ot út céljára. Nekem ez rettenetesen fájt, viszont azóta ez a telek valóban közművesítve van: ott van víz, gáz, villany, tévécábel, csatorna stb. – végsősoron most már egy nagyon értékes telek lett.

Megvan még a két telek, az unokáknak a nevének van mindegyik. A lényeg az, hogy megvan, ott van, lehet rá építeni. Meg is kezdődött az építkezés arra. Kezdenek is ott már építeni nagyon szép házakat. A mi telkünkön nincsen semmi. A mi gyerekeink egyelőre még gondolkoznak.

Fénykép címe:	A debreceni Vasvill vezérkara
Interjúalany neve:	Bakóczy László
A fénykép készítésének helye:	Debrecen
A fénykép készítésének éve:	1978
Kulcsfigura:	Bakóczy László

A Vasvill Kereskedelmi Vállalat vezérkara. Készült 1978-ban.

Alulról, az ülő sorban balról van a vállalat igazgatója, Nagy-Istók Laci, aki úgy volt a vállalat igazgatója, hogy két kirendeltsége volt a vállalatnak: egy debreceni meg egy nyíregyházi. A debreceni kirendeltségnek én voltam a vezetője, a többiek a munkatársaim voltak.

Az ülő sorban a hölgyet Tóth Gizellának hívják. Híres debreceni család származéka. A kereskedelmi osztálynak a vezetője volt, aki még megvan jelenleg is. Nagyon jó barátságban voltunk és vagyunk is. Nemcsak munkatársak voltunk, hanem kertszomszédok is.

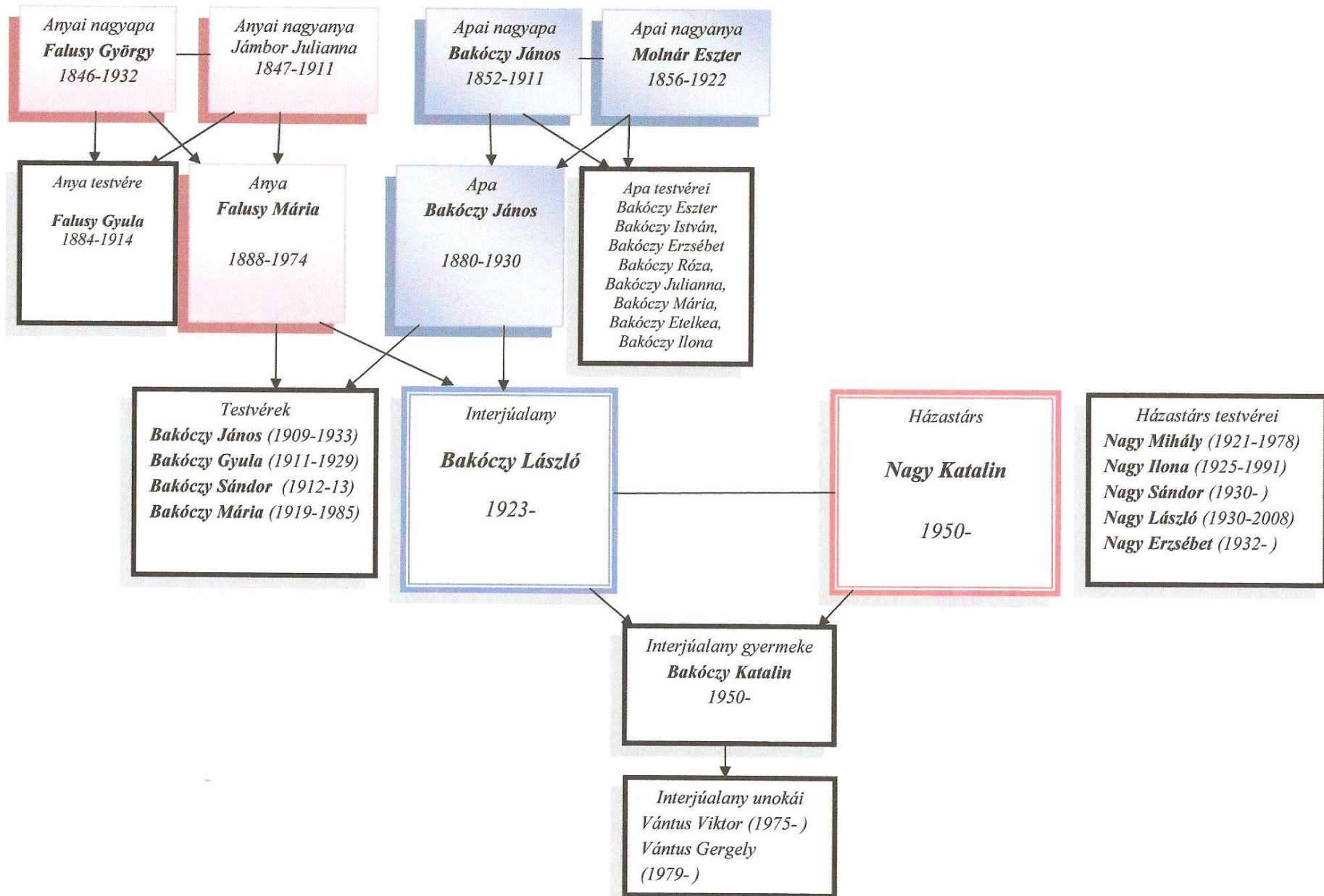
Bal oldalt az álló sor Madai Sanyival kezdődik. Nagyszerű, jóképű fiatalember volt annak idején, az áruforgalmi osztályon dolgozott, azt hiszem, csoportvezető volt. Balról a második Füleki Feri barátom; ő még régi, Sesztina-korabeli fiú, már az 1930-as években a Sesztina cégnél dolgozott, és onnan is ment nyugdíjba. 95 éves korában halt meg tavalyelőtt. Nagyon jó barátságban voltunk. Balról a harmadik szintén Sesztina-beli munkatárs, ő is ott volt a Sesztina cégnél. Jenei Sándor. '78 körül halt meg Jenei Sanyi.

Balról a negyedik az álló sorban én vagyok. Én voltam a debreceni lerakatnak annak idején a vezetője. Azért egy igazgatónak nehéz helyzete van, nagy felelősség igazgatónak lenni. Annak idején 120 munkatársam volt, az a 120 munkatárs – akár tudtam róla, akár nem tudtam róla – engem mindig figyelt. Nekem nem volt szabad mondjuk, italozni, kocsmába menni, vagy félrelépni, vagy szabálytalanságot csinálni, mert engem 120-an figyelték erősen, hogy mikor lehet valami... Viszont én nem tudtam azt a 120 embert úgy figyelni, mint ahogy azok tudtak figyelni engem. Én sokkal nehezebb helyzetben voltam ilyen vonatkozásban, mint azok a munkatársak.

Hát volt fegyelmi is, az elkerülhetetlen. Volt ilyen, mert volt italozás, kimaradás, kisebb ilyen csenés, olyan csenés – az egy vállalathoz hozzátartozik, az nem egy különleges dolog. Ez vele jár a vállalattal.

Na, hogy azért ne legyek annyira teljesen szerénytelen, megmondom őszintén, hogy a vállalat egész életében – még szégyellem kimondani is – egyedül én kaptam Munka Érdemrend ezüst fokozatot 1979-ben. 1983-ban jöttem nyugdíjba.

Családfa

Az interjúalany és családja

Interjúalany

Teljes név:	Bakóczy László
Születési hely és idő:	Debrecen, 1923
Hol élt még:	Németország (amerikai hadifogság, 1944-45) Hajdúsámson (1947-49) Nyíracsad (1949-57), Debrecen (1957-)
Iskolai végzettség:	közgazdasági technikum
Foglalkozás:	kereskedő, boltvezető, üzemegység vezető (Transvill)
Nemzetiség:	magyar
Vallás:	református

Testvér 1

Teljes név:	Bakóczy János
Születési hely és idő:	Debrecen, 1909
Hol élt még:	-
Halálzási hely és idő:	Debrecen, 1933
Iskolai végzettség:	n.a.
Foglalkozás:	n.a.
Nemzetiség:	magyar
Vallás:	ref.
Házastárs:	-
Gyermekei:	-

Testvér 2

Teljes név:	Bakóczy Gyula
Születési hely és idő:	Debrecen, 1911
Hol élt még:	-
Halálzási hely és idő:	Debrecen, 1929
Iskolai végzettség:	n.a.
Foglalkozás:	n.a.
Nemzetiség:	magyar
Vallás:	ref.
Házastárs:	-
Gyermekei:	-

Testvér 3

Teljes név:	Bakóczy Sándor
-------------	-----------------------

Születési hely és idő: Debrecen, 1912
Hol élt még: -
Halálzási hely és idő: Debrecen, 1913
Iskolai végzettség: -
Foglalkozás: -
Nemzetiség: magyar
Vallás: ref.
Házastárs: -
Gyermekei: -

Testvér 4

Teljes név: **Bakóczy Mária**
Születési hely és idő: Debrecen, 1919
Hol élt még: -
Halálzási hely és idő: Debrecen, 1985
Iskolai végzettség: négy polgári
Foglalkozás: irodai adminisztrátor
Nemzetiség: magyar
Vallás: ref.
Házastárs: n.a.
Gyermekei: -

Házastárs

Teljes név: **Bakóczy Lászlóné, sz. Nagy Katalin**
Születési hely és idő: Debrecen, 1923
Hol élt még: Hajdúsámson (1928-49), Nyíracsad (1949-57)
Halálzási hely és idő: -
Iskolai végzettség: 8 általános
Foglalkozás: bolti eladó
Nemzetiség: magyar
Vallás: ref.
Szülei: n.a.
Testvérei: Nagy Mihály (1921-1978)
Nagy Ilona (1925-1991)
Nagy Sándor (1930-)
Nagy László (1930-2008)
Nagy Erzsébet (1932-)

Gyermeke

Teljes név: **Bakóczy Katalin**
Születési hely és idő: Debrecen, 1950
Hol élt még: Varsó 1980-85)
Halálzási hely és idő: -
Iskolai végzettség: egyetem
Foglalkozás: középiskolai tanár (magyar-néprajz szakos)
Nemzetiség: magyar
Vallás: ref.
Házastárs : n.a.
Gyermekei: Vántus Viktor (sz. 1975, Debrecen, vállalkozó)

Vántus Gergely (sz. 1979., Debrecen, orvos)

Apa

Teljes név:
Születési hely és idő:
Hol élt még:
Halálzási hely és idő:
Iskolai végzettség:
Foglalkozás:
Nemzetiség:
Vallás:
Testvérei:

Bakóczy János
Debrecen, 1880
-
Debrecen, 1930
négy elemi
csizmadia
magyar
ref.
Bakóczy Eszter (háztartásbeli)
Bakóczy István (vagongyári kazánkovács)
Bakóczy Erzsébet (háztartásbeli)
Bakóczy Róza (háztartásbeli)
Bakóczy Julianna (háztartásbeli)
Bakóczy Mária (háztartásbeli)
Bakóczy Etelka (háztartásbeli)
Bakóczy Ilona (háztartásbeli)

Apai nagyapa

Teljes név:
Születési hely és idő:
Hol élt még:
Halálzási hely és idő:
Iskolai végzettség:
Foglalkozás:
Nemzetiség:
Vallás:
Szülei:
Testvérei:

Bakóczy János
Debrecen, 1852
-
Debrecen, 1911
négy elemi
csizmadia
magyar
n.a.
n.a.
n.a.

Apai nagyanya

Teljes név:
Születési hely és idő:
Hol élt még:
Halálzási hely és idő:
Iskolai végzettség:
Foglalkozás:
Nemzetiség:
Vallás:
Szülei:
Testvérei:

Molnár Eszter
Debrecen, 1856
-
Debrecen, 1922
négy elemi
háztartásbeli
magyar
református
n.a.
n.a.

Anya

Teljes név:
Születési hely és idő:
Hol élt még:
Halálzási hely és idő:
Iskolai végzettség:

Falusy Mária
Debrecen, 1888
-
Debrecen, 1974
négy polgári

Foglalkozás:	háztartásbeli
Nemzetiség:	magyar
Vallás:	református
Testvérei:	Falusy Gyula (1884-1914), református tanító

Anyai nagypapa

Teljes név:	Falusy György
Születési hely és idő:	Debrecen, 1846
Hol élt még:	-
Halálozási hely és idő:	Debrecen, 1932
Iskolai végzettség:	négy elemi
Foglalkozás:	csizmadia
Nemzetiség:	magyar
Vallás:	ref.
Szülei:	n.a.
Testvérei:	n.a.

Anyai nagymama

Teljes név:	Jámbor Julianna
Születési hely és idő:	Debrecen, 1847
Hol élt még:	-
Halálozási hely és idő:	Debrecen, 1911
Iskolai végzettség:	n.a.
Foglalkozás:	háztartásbeli
Nemzetiség:	magyar
Vallás:	ref.
Szülei:	n.a.
Testvérei:	n.a.